

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

TAUSENS LEVNET

SAMT

NOGLE PRÆDIKENER,

SAMLEDE OG UDGIVNE

AF

J. S. B. SUHR,
DOCTOR PHILOSOPHIÆ,
ADJUNCT VED RIBE CATHEDRALSKOLE.

INDTÆGTEN ER BESTEMT TIL AT BESTRIDE OMKOST-
NINGERNE VED FORNYELSEN AF TAUSENS PORTRAIT,
SOM TILHØRER RIBE DOMKIRKE.

RIBE 1836.

TRYKT HOS CHR. SAL. HYPHOFF.

Som Bibliothekar ved Ribe Stiftsbibliothek havde jeg saare ofte Leilighed til, at see den forfaldne Tilstand, hvori Tausens Portrait befandt sig. I Domcapitlet nemlig, hvor Stiftsbibliotheket er, hængte Tausens Brystbillede, omgivet af ti andre Bisper, disse vare og ere mere eller mindre beskadigede, men allermest var dog Tausens. Derfor vovede jeg at tale med den høie Stiftsövrighed, om det ikke var muligt, at faae det restaureret, især da Reformationsaaret nærmede sig, og Kirken ved den Höitidsfest vistnok ikke kunde have nogen skjönnerø Prydelse, end Billedet af vor første Reformator her i Danmark. Med vanlig Iver og Deeltagelse tog Stiftsövrigheden sig af Sagen, og da jeg forrige Aar foretog mig en Reise til Hovedstaden, anmodede Den mig om, at besørge det Nödvendige aftalt med en Kunstner der. Jeg henvendte mig til Professor Eckersberg, der anbefalede Prof. Möller, som den mest Udmærkede i dette Fag; jeg var ei saa heldig at træffe Professoren, der just var bortreist; men nogle Maaneder efter kom Brev fra ham til Stiftsövrigheden, hvori han skrev, at Restaurationen af Portraitet vilde medtage 70 Rbd., en Sum, som Domkirken med sine ubetydelige Midler umuligt kunde udrede; hvorfor Sagen altsaa maatte beroe. Af Interesse for Sagen, tilbød jeg mig, muligen at forskaffe den fornödne Sum ved Udgivelsen af en Bog. At denne Plan lykkedes, skyldes især de höiærværdige Herrer Provster her i Stiftet, höiærv. Pastor Gude, og min fordums Lærer, Hrr. Rector Grønlund i Colding, der saa velvilligen samlede Subscribentere, hvorfor jeg herved aflægger min ærbødige Taksigelse.

Et Minde over Tausen havde jeg lovet at give, og mine Læsere faae hans Levnet; men min Undskyldning maa være, at Flere af mine Venner og Bekjendtere blandt Stiftets Geistlighed yttrede det Önske, at lære Tausens Liv at kjende, og da jeg antog, at hines Önske maaskee var Fleres, saa opfyldte jeg dette; da jeg tillige troer, at det bedste Minde, jeg kan sætte Tausen, er en tro Fremstilling af hvad han virkede, vil Forandringen i Planen ikke være saa stor, at den kan mishage mine Læsere.

Endnu ere tvende Subscriptionsplaner ei tilbagesendte, men jeg haaber dog, at den til Udgifternes Dækning nödvendige Sum vil indkomme, da der alt er subscriberet paa 200 Exemplarer.

Følgende Trykfeil bedes rettede, nemlig:

Side V Linie 10 vor — til — vort,

— 4 — 25 hvortidt — til — hvorlidt

og — 13 — 6 rigtige — til — vigtige.

Endelig frembringer jeg min ærbødige Tak til de höiærværdige Herrer: Biskop T. Müller, Stiftsprovst Frost og Pastor Leth, for den Redebonhed, hvormed de meddeelte mig de Prædikener, som udgjöre Bogens bedste Deel, for hvilke Læsere vist med mig ville vide Dem Tak skyldige.

Ribe den 4de Juli 1836,

S u h r.

HANS TAUSENS LEVNET

AF
UDGIVEREN.

(1)

*Luthers Stalbroder, Ven, vort Danmarks Kir-
keforbedrer!
Munk og hæftig som han, siig: hvordan vovede
Du fri?
Hvo vel lærte Dig, Had med Kjærlighed at gjen-
gjælde,
At beskytte Dens Liv, som efterstræbte din
Fred?
Dog — I lærte det jo af Eders Mynster og
Herre,
Ham, hvis Ord var Jer Alt; ham, i hvis Fod-
spor I gik!*

J. Möller: Mnemosyne I D. 30 S.

Fra hine Öresunds bögkrandste smilende Kyster
til disse vort Vesterhavs svulmende Bölger, fra
Skagens de sandede Klitter til Eidrens venlige
Bredder lyder Kirkeklokkens Høitidsklang. I Kon-
geborgen, i Herresalen, i Granskerens ecnlige
Kammer og i den simple Bo, hvor Borgeren byg-
ger og fremfor Alt i Herrens hellige Huse opstige
Lovsang og Priis til Ham, der troner i klareste
Lys, der styrer den Vaklendes Fjed, og leder den
Vildfarne frem til Dydens og Kjærligheds Vei.

Du Fremmede spørger: "Hvad rörer *nu* Dan-
nemarks Sønner, hvi aabne sig Hjerterne glade og
tolke med bedende Læber den Tak, hvoraf Sjælen
er fuld?"

Et Aar, et herligt Mindeaar er fremrullet paa
Tidens hurtigt henflydende Vover! Ei er det ind-
viet til Minde om dræbende Helsot, ei til Tak for
Afgrödens rigeste Fylde, ei heller til Jubel om
Fred, som lykkelig endte den blodige Krigs ödclæg-
gende Fremgang. Nei! End større var Gaven fra
Gud!

(1*)

IV

Han tænkte det evige Lys, som klart end flammer i Aandens det hellige Rige, hans Ord, det evige Ord, som ei kan forgaae, om end Jordens Grundpiller rystes — det Ord blev paany vort elskede Födelslands Eie. Overtroes, Vankundigheds og Pavedoms Lænkerne löstes, Friheden skjænkedes den tænkende Aand, ja Sandhed kom frem og overvandt Mörkets og Ondskabens Magter. Ei længer med fremmede Ord, som ei gaae til fölen-de Hjerter, bönfaldt Man ham, som bedst dyrkes i Aand og i Sandhed; ei længer Templernes Pragt og Præsternes indbildte Offer udfordredes for at takkes ham, hvem Lydighed ene behager, ikke mere drives Aflads skjændige Handel, men angren-de Sjæle tröstes i ham, som Gud i Kjærlighed sendte; vi nedkues ei meer af Trældomsfrygt for Baal og for Band, men sønlig Udkaarelses Aand oplöfter os höit, i det vi kalde Gud: Fader! — See det er os givet og Meer end vor Læbe kan sige; det er den Fred og den Glæde, det er det herlige Minde, som dette festlige Aar fornyer i de Danskfödtes Hjerter.

Du spørger fremdeles: "Ved hvem blev Gaven os skjænket? var det ved en Folkeforsamling? ved et fyrsteligt Raad? Var det ved Een af Danne-marks Konger?"

Folket, Adel og Kongen vel rakte Haanden der-til, og höit staaer Christian den Tredies Navn blandt Danas oplyste, Sandhed og Ret beskyttende Kongers; men *han*, som grundede Kirkeforbedrin-gens Værk her i Danmark, som her tændte Sand-hedens Fakkell, som her oplöftede Rösten til ufor-

falsket at lære den Tro, som Folket erkjender, var vel af ringere Byrd, men ei af ringere Hæder; Guds Kraft sig ofte i Ringheden viser — en Bondesön hist fra det venlige Fyen blev for Danemark det, som Bjergmandssönnen fra Eisleben var for Germaniens Afkom.

Den Mand, som af Gud var udvalgt, til at virke den herlige Gjerning, hvoraf vi end smage Velsignelsens Frugter, den Mand, som med Rette kaldtes vor Födelandes Luther, hvis Navn burde staae med Erindringens varigste Skrift i vort Bryst, den Mand er

HANS TAUSEN.

Han födtes i Landsbyen Birkende, Annexsognet til Marslev, nær Kjærteminde; Faderen, der efter Nogles Beretning skal have været Byens Smed¹⁾, heed Tage, eller som Fynboen udtaler det Tave, hans Moders Navn var Karen. De levede i trange Kaar²⁾, hvorfor de med sorgblandet Glæde saae deres Söns Hang til Studeringer, dog stolende paa Guds Forsyn satte de ham i Odense Cathedralskole³⁾. Her gik megen Tid spildt for ham, da han, ligesom Luther i Magdeburg og Eisenach, med de andre fattige Disciple maatte samle sig det Nödtörftige ved at synge for Borgernes Huse; ikke destomindre benyttede han sig saaledes af den Leilighed, der gaves ham til at indsamle Kundskaber, at han tidlig udmærkede sig

1) Pontopp. Annales 3 D. 140 S.

2) Dänische Bibliothec. 1 D. 2 S.

3) Rön : Sciographia Lutheri Danici 1 D. 3 S.

VI

ved sit lyse Hoved og utrættelige Flid¹⁾). Dette tildrog Tausen Fleres Opmærksomhed, navnlig Lehnsmanden Knud Rud, som valgte ham, den flittige Discipel, til at undervise sine Börn²⁾). Rime­ligviis blev Tausen dimitteret til Universitetet, og da han alt fra Barndommen af havde følt en le­vende Attraa efter Klosterlivets stille Otium, var hans Glæde overordentlig, da han ved Ruds Med­virken blev optagen i Ordenen St. Johannis Hiero­solymitani og kom i Antvorskov Kloster (1515.)

-
- 1) Hvo der den Gang var Skolens Rector har jeg ikke kun­net finde, thi ikke kan jeg antage, at Palladius skulde den Gang have beklædt den Post, som J. Worm i sit Forsøg til en Skolehistorie [i Vidensk. Sels. Skrifter 2 D. 354 S.] yttre; efterdi Palladius var født 1503 og var kun 12 Aar gl., da Tausen kom i Kloster, dengang var Palladius snarere selv Discipel i Ribe Skole; tidlig har rigtignok P. beklædt Rectorembedet i Odense, som sees af Claus Bergs Manu­script [i Danske Magazin], hvor han nævnes som Rector, da Dronning Christine døde 1521, altsaa var han Rector 18 Aar gl.

Et Sted af Odenses Domprovst Hans Urnes Testament [i Danske Magazin 1 D. 297 S.] synes mig værdt at bemær­ke, da vor Tausen ogsaa har havt Gavn deraf; deri be­stemmes nemlig, at der skal gives til „Skolemesteren“ [Rec­tor scholæ] en Diurnale [en Haandbog], hvori vare skrev­ne eller prentede de Sange, der brugtes ved den daglige Gudstjeneste]. item „fattige Peblinge i denne By 2 hundrede Bøger, som Donather, Regulas, Facenus, tres Partes Alexandri udi octava, hvilke Bøger som nylig satt [prentet] er“. Dette Testament er skrevet 1503 og Urne døde 154.

- 2) Med disse har Tausen maaskee været nogen Tid i Aar­huus og har selv lært af den saa berømte, ja fast berøm­teste Rector, der har været i Danmark, Borup; thi Flere paastaae, at T. var en Discipel af ham. See Münters Re­form. Hist. 1 D. 342 S.

VII

Prioren ved dette Kloster blev altid anset for Een af Rigets anseteste Geistlige, og Flere af dem, der havde beklædt denne Post, havde tillige været Rigsraader¹⁾, og den, der er bleven meest omtalt af Eftertiden er Eskild, fordi han havde saa stor Indflydelse paa Tausens Skjæbne. Eskild fik ham nemlig snart kjær, deels for hans Kundskaber, deels for hans Orden og Regelmæssighed, deels for hans Talegaver, som han udviklede ved flittig Övelse; dette tilsammen opvakte Eskilds Agtelse og Kjærlighed for Tausen, og da han ventede i denne unge talentfulde og flittige Broder at see en Prydelse ikke alene for Klosteret, men for hele Ordenen, sørgede han for, at der paa Klosters Bekostning gaves hans Yndling Leilighed til ved fremmede Höiskoler at uddanne de Kundskaber, han alt ved ivrig Studium havde indsamlet. Det var ret som Lykken tilsmilede Tausen i hans Ungdom, dette hans Hjertes inderligste Önske, at besøge fremmede Stæder, at höre Datidens berömtede Lærde, hvis Opfyldelse han havde anset for umuligt, blev virkeliggjort under tvende Betingelser, nemlig: at han ikke vilde besøge det nys oprettede Universitet i Wittenberg, hvor Kjætterlæren af Luther forkyndtes, og at han maatte vende tilbage til Antvorskov igjen ved sin Tilbagekomst til Fædrelandet. Glad lovede den 23aarige Yngling begge Dele og forlod²⁾ Klosterets stille Mure for at ile ud til fremmede Stæder (1518).

1) Daugaard: Om de danske Klostre 277 S.

2) Münter har viist [l. c. 345 S.], at det hos andre Skribenter ansatte Aarstal 1517 maa være en feil Angivelse.

VIII

Vi træffe ham blandt de opmærksomme Tilhørere ved Professorernes Forelæsninger paa Universitetet i Löwen, men han hørte ei Andet, end den törreste Scholasticismus blive foredraget — hvorfor han utilfredsstillet forlod Löwen og begav sig til Cöln, hvor det i denne Henseende ei gik ham bedre, men i en anden langt bedre, thi nogle af de mange Smaaskrifter, Luther udgav, faldt i hans Hænder, disse tiltalte hans opvakte, efter Sandhed törstende Aand, og Beslutningen, at lære denne Mand personligen at kjende, modnedes mere og mere i hans Sjæl, saa at han tilsidst, glemmende Forbudet her hjemme fra, ilede hemmeligen til Wittenberg. Paa andet Aar forblev han her og höstede en rigelig Nytte af Luthers óg Melancthons Forelæsninger; dog för han ventede det blev han hjemkaldt, og han fölte det var hans Pligt at adlyde. Paa Hjemreisen opholdt han sig nogen Tid i Rostock, hvor han havde flere Samtaler med Professorerne og tog Magistergraden ved dette Universitet.

Hjemkommen i October Maaned 1521 til Antvorskov, modtoges Tausen med inderlig Glæde af sin faderlige Ven, Eskild, der ikke anede den Forandring, der var foregaaet i hans Overbeviisning. Dog blev hans Ophold i Klosteret kun kort; thi da han yttrede det Önske, at komme til Kjöbenhavns Universitet, for at tale med og lære af Professorerne, fik han ogsaa Eskilds Tilladelse og Samtykke. Rygtet om vor Tausens Lærdom var kommet för ham, hvorfor han ogsaa strax blev ei ale-

ne optaget ved Universitetet¹⁾, men blev endog anmodet om at holde Forelæsninger i Theologien med Løfte om at blive Professor²⁾. — Her aabnedes for Tausen den skjønneste Mark, til at udstrøe Sandhedens og Christi velsignelsesrige Sæd; for en talrig Mængde fremsatte han de evangeliske Lærdomme, men dette opbragte Professorerne overordentligen; de vare førte bag Lyset, de maatte derfor hævne sig paa ham; men hvorledea fjerne ham fra Cathedret, hvorpaa de selv havde ført ham? Dog Man fandt Middel dertil, thi Munken Tausen maatte adlyde Prioren Eskild, Ynglingen sin Velgjörer — derfor skreve de til Prioren, at han maatte kalde ham tilbage, for at han under denne sin faderlige Vens Öine kunde i Klosterets Stilhed glemme den Gift, han havde indsuget i Tydskland. Det lykkedes; Tausen forlod Lærerpladsen og drog tilbage til sit Kloster, hvor en snevrere Virkeplads anvistes ham blandt Ordensbrödrene og dem, der søgte Klosterets Kirke.

Han prædikede atter med meget Bifald og gav ingen Anledning til Mistanke i tvende Aar³⁾, skjönt han vel aldrig talte mod sin Overbeviisning, men Opholdet i Kjöbenhavn havde lært ham, at han maatte fare lempelig frem; dog underholdt han sig i den rolige Celle med de af Brödrene, som han havde meest Fortrolighed til, om den Gjenstand, der laa ham saa meget paa Hjertet, indtil

1) Hvidtfelds Krönike 8 Part 1305 S.

2) Dän, Bibl. 1 D. 4 S.

3) „oc af förste bleff han, siger Hvidtfeldt, slet og ret uden nogen Skelden ved hans Text oc Udleggelæe.

X

han endelig fölte sig besjælet af den Kraft, som lærer os, at adlyde Gud mere end Menneskene. Paa Langfredag¹⁾ 1524 talte Tausen over det Thema: "Hvorledes en bodfærdig Synder af idel Naade, i Kraft af Christi Forsoning uden nogen Synderens egen Fortjeneste eller formeente gode Gjerninger, erlanger Syndernes Forladelse og den evige Salighed!" — Et Thema, som just indeholdt Protestanternes Lösen.

Nu aabnedes Öinene paa Munkene, og hæftigen styrtede de ind til Eskild, der den Dag havde været forhindret fra at overvære Prædikenen, og fortalte ham, hvilken Kjætter Tausen ved sin Prædiken havde viist sig at være. Da Eskild, forbitret over, at see sit skjønneste Haab om Tausen tilintetgjort, udstødte Trudselsord imod ham, flygtede han til en lille Ö, hvorfra dog Hungeren atter drev ham tilbage til Klosteret²⁾, hvor Eskild kastede ham i et haardt Fængsel; han blev dog snart befriet derfra paa Forbön af Knud Rud og Hr. Albert, en Raadsherre i Kjöbenhavn³⁾. Tausen maat-

1) Hos Hvidtfeldt siges det at være skeet Skjertorsdag. Pontoppidan. [Ann. 3 D. 141] og Rön [1. c.] har Langfredag.

2) Joh. Möllers Cimbria litt. 2 D. 887.

3) Hvidtfeldt beretter i 8 Part 1305 S. at Eskild „forskreff ham offuer til Wiborg, at bliffve hos den Prior sammesteds." I Dän. Bibl. I D. 5 S. siges Eskild at have sendt ham under Forvaring til Viborg i Korsbrödrenes Kloster, for at Prioren der kunde have Opsigt med ham. Endelig beretter Hesen i Luthero triumphante, at Tausen flygtede fra sit Fængsel til Viborg. Münter [Reform. Hist. 1, 435] og Daugaard [Danske Klostre 278] mene, at Eskild sendte ham som i Exil til Viborg i den Tanke, at Prioren dersteds skulde som en lærdere Maud heldigere bestride og

te forpligte sig til, at forlade Antvorskov og love, at han ikke vilde opholde sig i Sjælland og Fyen, hvorfor han begav sig til Viborg, hvor han i Johanniterklosterets Prior, Peder Jensen, fandt en varm Beundrer af den Lærdom og Dyd, han lagde for Dagen, ja han blev endogsaa valgt til Klosterets Lector af Prioren mod Munkenes Villie. Af kort Varighed var imidlertid denne hans gunstige Stemning mod Tausen, i hvis Hjerte Sandheden havde dybt rodfæstet sig, og den maatte bære Frugter, om endog Stormen foer ödelæggende hen over den sig udfoldende Spire, derfor talte han ogsaa med sine Ordensbrödre om Christi Evangelium og, skjönt de sögte at forsvare paa det Bedste den Overbeviisning, de med Modermælken havde indsuget, bleve dog Flere overbeviiste af hans Veltalenhed og af Sandhedens egen Magt. Fra Brödrene kom ogsaa Talen om Tausens Lære ud blandt Viborgs Mænd, og Tvivl hævede sig mod den herskende Kirkes rene Lære. I Begyndelsen gik vel Alt saare hemmeligt til, men da Begjærligheden efter den ny Lære greb videre om sig, opdagedes ogsaa let Ophavsmanden, der nu blev Gjenstanden for den ivrige Biskop Hr. Friis's Had og Forfølgelse, der endog fik Prioren til at kaste ham i Fængsel, dog ikke i Klosterets Carcer, men i et Taarn, hvortil der var Adgang, og hvor baade hans Ordensbrödre

overbevise Tausen, end han selv var istand til. Dog synes mig ikke at den Maade, hvorpaa Prioren P. Iensen i Begyndelsen behandlede ham, stemmer med en slig Forviisningsdom, der maatte være fældet over ham som Kjætter. I det mindste vilde Prioren vist ikke have gjort ham til Klosterets Lector.

XII

og Byens Folk kunde høre ham prædike gjennem Lufthullerne. Den ny Lære udbredtes nu langt mere og i kortere Tid, end det maaskee ellers vilde have været Tilfældet, da Medlidenhed parrede sig med dyb Agtelse for dens Forkynders Lærdom. Blandt dem, der i Fængslet hørte Tausen, vare ogsaa hans Ordensbroder Thöger¹⁾ og en Franciskanermunk Erasmus, der Begge havde været hans heftigste Modstandere, men som nu ved hans Underviisning bleve ei alene hans, men Christi trofaste Venner. Ja Erasmus gik endog om i Borgernes Huse og fortalte, hvad den fængslede Tausen havde sagt²⁾.

Viborg Magistrat med en Deel af Borgerne gik i Forbön for Tausen hos Prioeren, men denne, ledet af Bispen Jörgen Friis, negtede at löslade ham; dog der var en Anden, mægtigere end Friis, og det var Frederik I, der just dengang opholdt sig i Aalborg, til ham vendte Borgerne sig ved Deputerede. Kongen udvalgte ham til sin Capellan i et Beskyttelsesbrev, hvori det blandt Andet hedder: "Vider kjære Venner, at Vi hafve nu taget og annammet denne Brevfiiser Mester Hans Taussön under vor kongelig Hegn, Fred, Vern og Beskjermelse besynderligen at forsvare og fordætinge til ald Rette. Ogsaa hafuer Vi annammet hannem udi

1) I Aaret 1528 blev han udstödt af Ordenen, men drog med Tausen 1529 til Kjöbenhavn; senere blev han den förste evang. Præst ved Graabrödre Kirke i Viborg og da de Papistiske formeente ham at komme ind i Kirken, holdt han efter Tausens Exempel sin förste Prædiken paa Kirkegaard. Dän. Bibl. I, 6.

2) Münters Ref. Hist. I, 449.

Vor tjenste til Vor Capellan, dog hafver Vi gifvet hannem Forlof og Befaling at være i Viborg hosz Eder nogen Stund at prædiche det Hellige Evangelium for Eder." Tillige overgiver Kongen Om-sorgen for at forsvare ham til Viborgs Borgere ¹⁾). Glade vendte de Deputerede tilbage, og strax forlangte Magistraten, at Tausen skulde löslades, og Prioren löd mod Bispens Villie sin Konges, ja til-lod endog Tausen at blive i Klosteret. Franciskaner-nes Kirke²⁾ blev ham indrömmet at prædike i, hvor han ogsaa to til tree Gange om Ugen samlede en stor Mængde, der med Fryd hörte ham tale. Kongen lod paa den Tid en Skole anlægge, for at Ungdommen kunde oplæres i den evangeliske Kir-kes Grundsætninger; til Rector udvalgte han Jör-gen Sadolin, Morten Borups og senere fra 1522—1525 Luthers Discipel.

Biskoppen, Hr. Friis, modarbeidede alle de For-anstaltninger, der skulde lede til Lysets Udbredel-se, derfor udgav han en stræng Ordre, at Tausen ikke maatte prædike, ja han lod endog Kirken til-lukke. Dog Ordets Forfægter blev lige uforfærdet og hans kraftfulde Stemme löd blandt Gravenes mosgroete Minder, men Borgerne vilde, at han,

1) Hele Brevet findes i Dän. Bibl. i D. 8 S. og i Zwergii Sjællandske Cleresi. 434 S. Det er dateret St. Simoni Dag [28de October] 1526.

2) Den hed og Graabrödre Kirke, senere Nörresogns Kirke-taarn; den blev nedbrudt 1815, hvorover en unævnt Dig-ter saa skjönt ytrer sin Sorg i Digtet: „Iyllands Heder" i Martsheftet af „Athene" 1815 S. 251. Den stod urört i de to store Ildsvaader, der 1507 og 1726 ödelagde næsten ganske Viborg og efter den sidste Ildebrand var den i nog-le Aar den eneste Kirke, der kunde bruges.

XIV

beskyttet for Uveir og Storm, skulde tolke dem Livets Ord, derfor opbrøde de Kirkens Dør og førte Tausen ind under den beskyttende Hvælving. Da Borgerne saaledes viiste, hvad deres Villie var, greb Biskoppen til strængere Midler, han lod sit Slot, Nyhald, befæste, og truede at anfælde med sit Rytterie dem, der gik for at høre Tausen prædike; men Borgerne vidste Raad mod Uraad, de spærrede Gaderne, der førte til Kirken med Jernlænker, og de fulgte deres Borgermester Hegelunds Exempel, der med Værge sad i Guds Huus og hørte Sandhedens Tolk. Undertiden kom det ogsaa 'til Haandgribeligheder mellem Rytterne og Munkene paa den ene Side og Borgerne paa den anden¹⁾, men da Kongen erfarede det, forbød han alle Fjendtligheder og tilsagde dem, at han selv vilde dømme dem imellem, dog tillod han Borgerne at beholde deres Præst²⁾.

Imidlertid saae Biskop Friis, at Tausen vandt flere og flere Tilhængere, ja selv blandt Munkene, derfor besluttede han, at samle et bispeligt Raad hos sig, og indbød i den Hensigt Iver Munk fra Ribe, Stiggo Krumpen fra Börglum og Ove Bilde fra Aarhus³⁾, for med dem at udfinde Raad

1) Möller: Cimbr. litt. 2 D. 837 S.

2) Münters Ref. Hist. 2 D. 14 S. Ved samme Leilighed skjænkede Kongen Borgerne Dominikanernes og Fransiskanernes Kloster; da Munkene bleve fordrevne herfra, fandt de Uordener Sted, som omtales i Iacobi minoritæ historia ejectionis monachorum ex dania. Kongen opholdt sig dengang i Holsteen, for at iagttage Christian 2 i Tydskland.

3) Alle Tree vare med ved denkjöbenh. Herredag 1533. See Danske Magaz. 3 D. 1065.

mod Kjætterne. Da de indsaae, at med Sværd Intet kunde udrettes mod Tausen og hans Tilhængere, besluttede de at føre en aandelig Kamp med ham, men fölende deres egen Afmagt, kom de overeens om, at indkalde Hjælpetropper fra Tydskland, og hvem skulde de hellere inbyde end Dr. Eck, der var Procanceler og Professor ved Universitetet i Ingolstadt? Ham tilskreve de derfor med stor Bram om Danmarks Herligheder og med endnu større Smigreri og anmodede ham, endelig at komme hertil, hvor baade deres og Kirkens Frelse beroede ene paa ham¹⁾. Deres Brev afsendte de med Mag. H. Geerkens, der havde Fuldmagt til, at indbyde Joh. Cochläus i Mainz, hvis Eck vægrede sig. Eck önskede ikke, nys ydnyget af Tydsklands Luther, at inlade sig med Danmarks, og Cochläus fulgte Erasmus Rotterdamus's Raad, der tilskrev ham, at han ei skulde befatte sig dermed²⁾.

Saaledes strandede Friis's sidste Haab, at bekjæmpe Reformationens Fremgang blandt Viborgs Mænd — dog Hævn maatte han have over Tausen, derfor maatte Prioeren nu udstöde ham med Thöger af Klosteret og af Ordenen (1528.) Borgerne toge imod dem med stor Fryd og gave dem det Nödvendige til Livets Ophold. Imidlertid erfarede Kongen, hvad der var skeet, han sendte derfor en

1) Hele det latinske Brev findes i Terpagers Ripis Cimbricis S. 555 sq og i Pontopp. Annales Eccles. 2 D. 812 sq. Det er dateret: In oppido Vibergensi XIII Cal. Junias MDXXVII.

2) I sit Brev siger Erasmus: Iter perlongum est et gens feracitatur et instat hiems.

XVI

ålvorlig Befaling til begge Partier, at de skulde holde sig Odense Rigsdags Beslutning efterrettelig og forsikkrede dem tillige om, at han snart kom tilbage fra Holsteen, og saa vilde han hæmme saadanne Uordener.

Samme Aar betraadte Tausen Skribentbanen, i det han udgav et lille Skrift, der begynder saaledes: "Her haffwe wii bode eth ønskeligt Klawe-maal och eth wenligt Tilbud, hvorledis then Herre Jesus Christus beklawer, at wi ere saa faldne hannem fra, och haffwe forkast then hellige Christelige Troo, ath wi inthet haffwe beholdhet ther aff udhen Naffnet: Och hvorledis hand naadhelig tilbyder osz Gudts Naadhe och Wenskab ighjen formedelst sit hellighe Evangelium¹)."

Tausen vedblev imidlertid at bekjæmpe Papisterne med det talende Ord, og, skjönt Prælaterne gjorde Alt for at forbittre ham Livet, var han lige ufortröden i den Sags Fremme, Forsynet ligesom havde lagt i hans Haand; dog han besluttede ei alene at bruge Pressen til Opmuntring for sine Venner, men ogsaa til et Vaaben mod Fjenderne, derfor skrev han ogsaa en Bog (1529) mod Biskoppen i Fyen Jens Andersen Bellenach²), der i 1528 havde skrevet til Viborgs og Aalborgs Borge-re, for at formane dem til at blive faste ved den

1) Bogen er trykt i Viborg hos Hans Vingarthener 1528 og indeholder et Slags Hyrdobrev under Christi Navn, som selv indføres talende. Vide Münters Ref. Historie II, 19 S. — Rön S. L. D. S. 118.

2) Han var alt Bisp, da Tausen gik i Odense Skole, hvilket sees af Begyndelsen af det tidligere omtalte Urnes Testament.

hellige Kirkes Tro, der havde staaet ved Magt her i 500 Aar og *altsaa* maatte være den ene sande; skjøndt dette Skrift var af usselt Indhold¹⁾, har det dog vel vakt Opmærksomhed, siden Tausen besluttede sig til, at besvare det i en særegen Bog²⁾.

I et Tidsløb af tre Aar havde Tausen omvendt alle Indvaanerne i Viborg til den evangeliske Lære, og selv havde han besluttet, at opholde sig i denne By, for at vedblive at arbeide blandt sine troe Medhjelpere til Christi Riges Fremme. Derfor ansögte og fik han af Kongen et Huus i Viborg til Bolig, og da Huus uden Hustru ei duer, indtraadte han i den hellige Ægtestand med en gudfrygtig og dydig Jomfru, *Dorothea Sadolin*, en Söster til Jörgen Sadolin, der styrede den af Kongen stiftede Skole i Viborg, Om han end ikke var den förste Geistlige i Danmark der giftede sig³⁾, saa har han dog været blandt de förste og maatte höre mange Fornærmelser af de Catholske derfor, og Bagvaskerens Tunge lod ei dette Tausens Skridt gaae i Forglemmelse; — dog han selv var rolig,

1) Münter I, c. 51 S.

2) Dens Titel var: Et kort Antsvar [til Biskop Jens Andersön Bellenach aff Othense, hans Skrift, hvilched hand tilskreff de Borgere i Wiborg och Olborg] raadendis dennom at bliffwe ubeworede med thenne Ewangelische Lærdom, som Gud haffver nu aff sin besynderlige Naade sendt os: Aff Hans Taussen Predicher i Wiborg 1528. tryckt i Wiborg aff Hans Wingarthener 1529. — En Deel af Bogens Indhold findes hos Münter I, c.; men den fuldstændige Titel hos Rön i hans Sciagraphia L. D. S. 119.

3) *Omnium priapistarum in Dania primus kaldes Tausen i Chronico Schibbyensi* 583 S.

XVIII

han törstede ei efter Hevn, men overlod det til ham der dömmet Alle retfærdigen, hvorfor han ogsaa valgte de Ord: "*Cras respondebit mihi iustitia mea!*" til Valgsprog. Med denne sin Hustru flyttede han ind i det ham af Kongen skjænkede Huus¹⁾, og begyndte at indrette det til en bequem Bolig for sig, men snart kaldtes han til en anden, en større Virkekreds.

Dog för vi følge Tausen over i denne, maae vi omtale en Handling af ham, der ikke mindre end hans Ægteskab, paadrog ham Papisternes største Ugunst, og hvorved alt Haab om et Forlig mellem de to stridende Parter blev aldeles tilintetgjort. Og denne Handling var, at Tausen efter sin store Lærer, Luthers Exempel, selv ordinerede til Præster Nogle, som han ansaae dygtige til at lære Folket Guds pure Ord, hvoriblandt vi vide med Vished, at Jörgen Sadolin²⁾ var, maaskee ogsaa Jacob Schjönning³⁾ og Thöger. Dette Skridt blev meget bebreidet Tausen, saaledes for Exempel i den 26de Artikel af Catholikernes Klagemaal paa Rigsdagen i Kjøbenhavn 1530 före de Ankeherover, i det de sige:

1) Kongens Bevilling, det tilsendtes Tausen ved hans Velynder Mogens Gjøe, lyder saaledes: „Mester Hans Tausen, Prediker i Viborg haver berett for Kongl. Majestet, at ther stander et Huus paa Sancti Nicolai Kirkegaard udi Viborg, og var Kirkelade, og ei bruges mere til Kirkelade; Thi haffwer Kongl. Majestet undt og forleent hannem med samme Huus, at haffve, nyde, bruge og beholde fri og quit hans Livs Tiid, meth then Iord ther nu tilligger: Cum inhibitione. Datum Gottorp Mandagen nest efter Söndagen Reminiscere Aar 1529.

2) Han blev senere Bisp i Fyen.

3) senere Bisp i Viborg.

”Mester Hans Taussøn haffwer og tiltagit sig Biskop Mact, at vie Præster oc skicke Prædicanter, der nu brugis blant dennem for Christen Præster”¹⁾). Herpaa svarer Tausen: ”at hand icke haffwer Viid Præster, thi det hör Gud allene til. Men duelige, lærde oc skickelige Personer, haffwer hand vel forklarit for Almuen, oc aff Menige Folckis vilge oc begjere, haffwer hand oc andre Christne Mænd, med en almindelig Bön til Gud og Hænders paaleggelse, samtöckt dennem til at prædicke Evangelium, oc at tienne den Hellige Kircke, med Sacramenter oc anden vedbörlig tienniste, oc det kjende de sig at haffwe gjort med skriftelig skiel efter Apostlenis Lærdom og Exempel, oc med saa megit dis störxe skiel, at de som det skulde gjöre, ere der forsömmelige udi²⁾).

1) Hvidtfeldts Krönike 8 Part. 1327 Side. Udförligere er den latinske Text, som findes i Dr. Wöldikes: *Apologia Concionatorum evangeliorum*. „Non contenti etiam hujus regni concionatores verbo populum docuisse prædictos et errores et hæreses, facto quoque nonnulla horum dogmatum executi sunt. Näm Mag. Joh. Tauson episcopalem sibi auctoritatem usurpans, aperta Episcoporum hujus regni prælatorum irrisione contemtu et injuria sacerdotes ordinare præsumsit, et concionatores instituere, qui et pro veris apud eos habentur sacerdotibus, cum manifesta populü idololatria.

2) Hvidtfeldt I, c. Hos Wöldike: „Negat Mag. Joh. Tauson, se unquam sacerdotes consecrasset, cum id solius Dei sit, sed viros aliquos doctrina et vitæ sanctimonia spectatos suffragiis populo et ecclesiæ Wiburgensi commendasse fatetur, quibus ex Christianæ multitudinis consensu et ardentis voto munus prædicandi Christi Evangelium credit cum manuum impositione et oratione ecclesiæ ad Deum facta, atque ut in Sacramentorum administratione aliisque

(1529) Vi følge nu vor Tausen, der af Kongen blev kaldet til Sognepræst ved *St. Nicolai Kirke* i Kjöbenhavn; skjönt han fölte Sorg ved at forlade den Kreds, hvori han med saa megen Velsignelse havde virket, og skjönt han forudsaae, hvor heftig Modstand han i sit ny Embede vilde finde — löd han dog med Glæde sin Konges Bud, thi han vidste vel, at Hösten var stor, men Arbeiderne faa, og at det bör den Herre Jesu Christi Tjenere, at tage deres Kors paa sig og følge ham, der er Sandhed og Lyset og Livet. — Han begav sig da paa Reisen til Kjöbenhavn, ledsaget af *Thöger*; han kom ogsaa gjennem *Odense*, hvor han prædikede for Domdecanus Knud Gyldenstjerne¹⁾ og havde flere Samtaler med denne Mand, dog uden

officiis ecclesiasticis populo Christiano fideliter inservirent, et in hoc Apostolorum secutus est doctrinam et exemplum: Cæterum non satis intelligimus, quid sibi velit illa particula ad calcem articuli adjecta: „cum manifesta populi idololatria,“ nisi forte persuadetis vobis, illos non habere auctoritatem coenæ Dominicæ mysterium peragendi, quod non sunt a vobis vestrique similibus uncti et rasi, atque ideo populum fieri idololatram, qui Christi corpus et sanguinem cum digna Sacramenti reverentia ab eorum sumunt manibus: Eadem opera probetis Apostolos omnes eorumque Discipulos populum ad manifestam Idololatriam induxisse, quod non uncti et rasi, neque ab hominibus consecrati fuere. Verum vestram raturam et oleum aliquid facere ad ecclesiæ Ministros instituendos aut ad veri Sacramenti mysterium peragendum, solida scriptura nunquam evincetis. Hanc itaque vestram hæresin digno volumine olim sentietis refellendam.”

- 1) Han blev Aaret efter den gamle Bisp Jens Andersens Coadjutor. Vide Bilagene F og G til Münters Danmarks Ref. Historie 1, 538 S. sq. hvorved sees, at Rön i sit offtomtalte Værk urigtigt kalder ham Bisp. *

at han formaaede at overbevise ham om den catholske Kirkes Vildfarelser¹⁾); rimeligviis har Biskoppen ei selv villet seet og talt med en Mand, der havde skrevet saa djærvt imod ham.

Med Glæde blev *Tausen* modtaget af Sandhedens Venner i Hovedstaden, og med største Bifald hörtes hans Prædikener i Nicolai Kirke, hvorhen Folk strömmede for at höre den rene evangeliske Lære²⁾), hvad der især har gjort stort Indtryk paa Menigmand var, at Tausen alt i August Maaned indførte Davids Psalmer, der vare oversatte af Frans Vormorsen³⁾) samt den af Malmöes Præst Claus Töndebinder Aar 1528 udgivne Psalmesamling, desuden udgav han Messen efter den Form, hvori den blev holden paa Dansk⁴⁾), og endeligen begunstigede han, om han end ikke selv foranstaltede, Billedernes Borttagelse af Kirken; for hvilken sidste Handling han især, ligesom for hans övrige Embedsförelse, strengt dadles i den schibyske Krönike⁵⁾).

1) Hvidtfeldts Krön. 8 Part 1313 S.

2) och paa en stackit Tid forvende Mester Hans Tausen fraa Vyborig störste Parthen aff Almoen och forjagede Brödrene aff Graabrodre Kloster og Nunderne aff Clarecloster. Suhms Samlinger til den danske Historie 2 H. 171 S.

3) Bogens Titel var: Davids Psalter paa danske udsat aff Br. Franzisco Wormodo Carmelita, mett nogle föye unterschede till the steder som mest gjordes behoff, og med eet skjönt Register bag ii boghen om hver Psalmis brygelse, dygd og Krafft. Den er recenseret i: dänische Bibliothek Th. II, 73 S.

4) Münter l. c. 2, 59 S.

5) Hvor der blandt Andet siges: *Seductus barbarus et ignarus populus incredibili furore et insania tantum sæviebat contra templorum religionem, ut non solum everterit Divorum statuas, verum etiam etc.*

Ikke var det den første Gang, at den evangeliske Lære blev prædikeret i Nicolai Kirke, men dengang virkede den langt fra, hvad den otte Aar senere ved Tausen gjorde; paa hiin Tid havde nemlig Christian den Anden indkaldt Mag. Martin Reinhard, en lærd Mand fra Saxon, at han skulde prædike hver Søndag til Aftensang i den da nys opførte Nicolai Kirke, men der vare for mange Hindringer¹⁾ for denne Præst, hvorfor han ogsaa snart forlod Landet. Han formaaede ikke at sprede Mørket, hvori Folket og dets Ledere vare indhyllede, nei! *Tausen* var det forbeholdent, ved sin Veltalenheds Kraft, ved sin grundige Lærdom og fremfor Alt ved den Sandheds Magt, i hvis Tjeneste han stod, at oplyse det danske Folk, at blotte de

1) I Begyndelsen strømmede Folk til Kirken, saa Mange maatte gaae bort, men Reinhard var ei det danske Sprog mægtig, han talte Tysk, og saare Faa blandt vore Landsmænd paa den Tid forstode det, hvorfor P. Eliäsön, dengang evangelisk sindet, oversatte hans Prædikener og foretog dem; rimeligviis i private Sammenkomster. Dog de Catholske kunde ei ustraffet lade en Mand tale aabenbart imod deres Tro, derfor brugte de mod denne, af Kongen beskyttede Mand, Satirens Svøbe, som er saa hurtigvirkende paa Mængden — de udklædte en Skoledreng i en Dragt, der lignede Reinhard, og lod ham med Reinhard's Facter og Gesticulationer, der vare paafaldende her, gaae om i Byen og holde Taler, der vare en Blanding af urigtigt Dansk og Tysk, ved hvis Slutning han altid sang følgende Strofe:

Aldrig haver jeg gjort noget Godt,
Ei heller jeg agter at gjøre,
Enhver mig kjender, han veed jo nok
Hvad jeg i Skjoldet mon føre,

Saaledes kom Reinhard i alle Spotteres Munde, og selv vovede han ei mere at fremstaae paa Talerstolen, for ikke at blive udleet. Pontopp. A. F. 2, 768 sq.

Feil og Svagheder, hvoraf den bestaaende Kirke leed, og saaledes var Tausen den Mand, der paa den rette apostoliske Maade forberedede Folket til at modtage og værdigen at skjønne paa den store Velgjerning, Gud skjænkede det ved sin Salvende, ved tredie Christian. Imedens Tausen saaledes dagligen lagde Flere og Flere til Menigheden, oprandt et af de vigtigere Aar i vort Fædrelands Kirkeannaler, da nemlig Kong Frederik den Første besluttede at sammenkalde en Herredag i Kjöbenhavn, for om ikke at jevne, saa dog at ende den Strid, der daglig tiltog mellem de Catholske og Protestanterne. Aarsagen til denne Herredags Udskrivelse, siger Sadolin os, var at de Catholske besværede sig over, at det ikke blev dem tilstædet, at disputere med de Lutherske, skjönt de fast daglig havde tilbudet sig at disputere med dem og forsvare Deres Lærdomme imod dem¹).

Herredagen aabnedes den 2den Juli 1530²), hvor til Bisperne, Prælaterne, "Tausen, hans Parti og Selskab³)," vare stevnede at møde og overgive deres Trocs Artikel og forsvare den og disputere, "paa det at her udi Riget motte gjöris en christelig Reformatz udi Religionen, och allevegne ens læris og Prædickis," siger Hvitfeldt⁴).

1) Jörgen Jensen [Sadolin] Wibergs Fortælling om Herredagen i Kjöbenhavn, trykt 1530 i Viborg, hvoraf Brudstykker i Dansk Magazin I, 88 Side sq.

2) Münter [l.c. II.93S.] viser at Hvidtfeldt angiver urigtigt Mariae Födselsdag (p: 8 Sept.) istedetfor Frue Dag Bjerriggang eller Besögelses Dag. ifölge Manus. Schibyensö.

3) Hvidtfeldt 1322 S.

4) l. c.

XXIV

Skjönt de Catholske hidtil havde givet sig Skin af, at de ret ønskede en saadan afgjørende Samtale, saa fölte de dog nu, da det afgjørende Öieblik var forhaanden, at de selv ei formaaede at disputere med de Lutherske, de maatte derfor atter söge til Naboriget om Bistand; de sendte da Mag. Jörgen Samsing, Cantor i Aarhus, til Cöln, hvor det og lykkedes kam at faae nogle ellers ubekjendte lærde Mænd, Sadolin i sin "Beretning"¹⁾ nævner Dr. Stagefyr og en Doctor af Bambo (=: Bamberg.) Disse tilligemed de indenlandske Catholske Lærde, i hvis Spidse Paul Eliäson (kaldet Vendekaabe) stod, mödte paa Herredagen imod de Lutherske, hvoraf 20²⁾ vare samlede under Anförsel af vor Tausen. Disse forholdt sig ganske rolige i de förste Ste Dage, uden at forsvare sig mod hines Beskyldninger; herover hovmodede de Catholske sig, idet de troede at de Lutherske vare sig bevidste, at deres Sag stod paa svage Födder og derfor ikke turde forsvare samme. Dog pludselig fremstod Tausen med deres Troesbekjendelse, der bestod af 43 Artikler, og overgav den i Alles Navn til Kjendelse i Herredagen; men

1) Dansk Magazin 1, 94

2) De vare Peder Laurentii, Frans Wormorsen, Ole Chrysostomus, Nicolai Martini, Johan Olai, Alle fra Malmöe. Jacob Schönning, Jörgen Jensen Sadolin og Nicolai Christiani fra Viborg. Anders Lung fra Landskrone. Christen Scröck fra Assens. Hans Nielsen fra Falsterboe. Thyge Christierni, Anders Madsen, Anders Nielsen og Herr Jacob fra Ystad. Mads Jensen og Erasmus fra Trelleborg, Morten Hegelund fra Aalborg. Peder Thomsen og Peder Jensen fra Salling.

da Tausen og hans Parti tillige meente, at Religionen ei alene er en Gjenstand for de Lærdes Granskninger og spidsfindige Undersøgelser, men at den tilhører alle Mennesker, saa søgte de, at give Sagen al den Offentlighed, som det var muligt, og af den Grund deelte de evangeliske Geistlige, mere end tyve Prædikanter, disse Artikler mellem sig og holdt tvende Prædikener over dem dagligen i Helliggeistes Kirke, hvor de havde et stort Tiløb. Opbragte over denne Dristighed ilede Prælaterne til Frederik den Første og udvirkede at Kongen paabød dem Taushed¹); dog kun i tvende Døgn bestod dette kongelige Forbud, som enten offentlig eller stiltiende blev tilbagekaldt, og da fordoblede de protestantiske Geistlige deres Prædikener, saaledes at de holdt 4 Prædikener hver Sögnedag og 12 hver Söndag overalt i Byen. De Catholske vilde langt fra drage Mængden ind i denne Strid, hvorfor de og taug stille, stolende paa, at de Beskyldninger, de havde fremført mod Kjætterne ved Herredagen, nok skulde fælde det fjendtlige Parti.

De 43 Artikler, der alle ere stiledede mod den catholske Lære, findes hos Hvidtfeldt²), Pontoppidan³), Wöldike⁴) og Münter⁵), hvorfor jeg tør

1 „ Heer aff kam uw then falsche tiidninge the loed strax vdspreede om Landhen, huore the haffde offueruondhen osz: vel bekonmæ them theres seieruindning, the sange aldt jo triumph förre the finghe offuerhand.” siger Sadolin i sin förnævnte Beretning.

2) 8de Part 1322 sq.

3) Annales eccl. Dan, II. 846 S. sq.

4) Inaug. Disp. de confess. Havniensi.

5) Danmarks Reformationshistorie 2 D. 109 Sfde sq.

XXVI

lade dem være uomtalte og det saa meget mere, da de høre mere til Kirkehistorien end til Tausens Levnet, skjönt han ikke havde en ubetydelig Indflydelse paa deres Affattelse. De vare skrevne i et saare djervt Sprog, der maatte bringe de Cathotske til den heftigste Modstand; som de ogsaa gjorde i et Klageskrift til Kongen og Raadet, bestaaende af 27 Artikler paa Dansk og Latin¹). De ende disse med den Bön, at Kongen "vil tilholde Mester *Hans Tausön* oc hans Tilhængere Prædikanter, at de, som tilbörligt er, inden en kort Tid, bevise oc bestærke skriftelig disse fremborne Artikler, oc hvis andet de hafve os at skylde oc den menige Christen Kirche. Oc bede vi ydmygeligen vor Kjæreste naadige Herre, Kongl. Majestet, at hans Naade steder os offver samme Prædikanter en stærk oc fast Borgen, at skulde bliffve tilstæde, hver udi sin Bye, saa lenge den ganske Handel fanger Ende, o. s. v.

Disse Klagepuncter overleveredes Kongen med Anmodning om, som og i Skriftet staaer, at upartiske udvalgte Dommere maatte undersøge begge Partiers Skrifter. — Kongen overgav Artiklerne og

1) At Tausen er bleven anset for Hovedmanden for de Lutherske fremlyser af et Sted i Fortalen til Kongen, hvem de minder om hans ved sin Haandfæstning givne Löfter, og sige: "Hvorfore klager Bisper og Prælater ydmygeligen for vor kjæreste naadige Herre Kongl. Majestet oc menige Rigens Raad, at Mester Hans Tausen og nogle andre Prædikanter, Luthers Discipler hafver beraabt oc besagdt den ganske Christendom herimod og besynderligen i disse Artikler, som her efterfølge" etc. Artiklerne har jeg ligeledes forbigaaet, fordi de findes hos ovennævnte Forfattere.

det med dem følgende Brev til Tausen, for at han skulde besvare Alt. Han med sine troe Medarbejdere skrev strax et Forsvarsskrift, der gjennemgaaer de Catholskes Artikler heelt igjennem med et kraftigt, ofte djærvt Sprog, ledsaget med et Brev til Kongen¹⁾. Kongen overgav Lutheranernes 27 Artikler til Prælaterne, der strax klagede over de ei vare affattede paa Latin, dog dette blev strax afhjulpet; da Lectoren i Malmö, Chrysostomus, i 3 Dage ei alene oversatte dem, men endog udførte dem vidtløftigere, end de för havde været.

Da de fornødne skriftlige Acter vare færdige, skulde Disputatsen begynde, men nu hævede sig tvende Spørgsmaal, som tilintetgjorde aldeles den endelige Afgjørelse, det ene var: I hvilket Sprog der skulde disputeres, da Lutheranerne vilde have, at det danske Sprog skulde bruges, eftersom Sagen angik Alle i Landet, men Catholikerne paastode, at det latinske Sprog, skulde benyttes, da den danske Kirke var en Deel af den *latinske* Kirke. Det andet Spørgsmaal var: Hvo der skulde være Dommere i Sagen, da Biskopperne kun vilde underkaste sig Pavens og Kirkens Dom (det vilde vel sige de tilstedeværende Catholske Lærdes med Pavens Bedste stemmende Dom²⁾), og de Lutherske

1) Findes aftrykt hos Rön i *Sciagraphia Luth. Dan.* 50 Side.

2) I Sadolins Beretning (D. Magazin 93 Side) fortælles, at de Lutherske ei hunde faae at vide, hvem Catholikerne vilde have til Dommer, de bade da Kongen om, at tvinge dem til at sigø det; dog fik de ei at höre om nogen Anden "uthen een kompaenthe hafde ther, som kaldte Dr. Niels Stoegefyr (s: Stagefyr), hvilken ther saa lengi gick och

XXVIII

kun erkjendte Biblen som öfverste og ene afgjörrende Dommer, med hvis Udsagn de vilde overbevise Kongen, Rigsraadet ja hele Foket, at deres Lære stemmede dermed. Da Prælaterne hörte dette forandrede de deres Tilbud og vilde ogsaa have Skriften til Voldgiftsmand, men forklaret efter Fædrene og Concilierne, men den dömmende Stemme skulde udgaae fra Paven og det almindelige Concilium, som Man ventede skulde finde Sted. Da Tausen hörte denne deres Paastand, forlod han Raadstuen med de fra Esaias 31 Cap. 1 Vers laante Ord: "Ægyptus homo est, non deus fortis!"

Protestanterne vedbleve at prædike djærvt mod de Catholske, og tilböde tillige at ville disputere paa Latin, hvilket Tilbud de gjorde en heel Maaaned igjennem, men som Prælaterne med flere Skingrunde afsloge. Da Kongen mærkede, at de saaledes vedbleve at trække Sagen i Langdrag; afordrede han Protestanternes Klager over Prælaterne, hvilke de ogsaa i 12 Artikler¹⁾ fremførte. Derpaa fældedes den Dom, at, da de Catholske undslope sig for at disputere, saa blev det de Lutheriske befalet at prædike Guds Ord, som hidtil, indtil et almindeligt Concilium blev holdt, og i den

træbøde at Börne quade wiiser om en. Sal. Biskop Münter ytrer den Mening [i Danm. Ref. Hist. 2, 136], at dette neppe er rigtigt, at de vilde have ham til Dommer; dog bör Man vel troe en Mand, der selv spillede en Rolle ved denne Leilighed, efter min Mening, har de Catholske vel villet havt flere af deres Lærde til Dommere, og i deres Tal blev Stagefyr anseet for den Förste.

1) Hvidtfeldt [1332 S.] anförer dem alle.

Tid vilde Kongen beskytte begge Partier her i Riget¹).

Frederik den Første tillod nu de lutherske Præster at reise, og bad dem som hidtil at prædike Guds Ord ret kraftigt; dog blev største Delen endnu otte Dage og prædikede, for at see om nogen Catholik vilde disputere med dem²); men der var kun Een, "Mester Mathiis i Kiöbenhaffn," som *Tausen* overvandt, ja vel overbeviiste, da han rimelig efter Sadolius Ord blev Protestant.

Paul Eliæsön skrev samme Aar en lille Afhandling om den hellige Messe³), som han sendte til Kjöbenhavns Magistrat, for at de lutherske Præster, navnlig Tausen skulde gjendrive den *paa Latin*. Men Tausens Svar var *paa Dansk*⁴), hvori han endog bebreidede Paul Eliæsön for Meninger, der ei stemmede overeens med den catholske Lære; i Slutningen tilbyder han at disputere med ham enten i Kjöbenhavn eller Roeskilde. Dog var dette Skrift kun et Mellemarbeide, thi det Værk han især var beskjæftiget med, var Biblens Oversættelse *paa Dansk*, hvilket Arbeides Fuldførelse laa ham meget *paa Hjertet*, da han vel indsaae, at Sandheden af hans Paastande derved vilde falde hans Landsmænd i Öinene. Han arbeidede derfor nu *paa de fem Mosis Böger*, som udkom 1535 og

1) Hvidtfeldts Krönike 1333 Side. 3) Sadolin [f. c. 95]

2) Den blev Aaret efter 1531 i April trykt i Aarhus.

3) Udgivet 1531 i Malmöe; Bogens Titel er: Et Svar til den falske oc uchristelige Underviisning, Lector Povl skreff til Raadet i Kjöbenhaffn om den papistiske Messe." Hos Münter [f. c. 2, 177] findes Prøver af Tonen, hvori denne Bog er skrevet.

senere 1537 udgaves det andet Oplag¹⁾, Til at oversætte disse Böger benyttede Tausen sig ei alene af Vulgata, men af Luthers Oversættelse og den hebraiske Text. Sproget er reent og rigtigt, som Dr. Wöldike i sin Afhandling i Videnskaberne Selskabs Skrifter 1 Deel Side 7, roser særdeles med de Ord: "Denne Roos forthiener Tausen saavel i denne Oversættelse som i sine andre Skrifter, at hand, fremfor andre Skribenter i de Tider, iagttager det danske Sprogs Reenhed, Rigtighed og Tydelighed, saa at derudi ikke lettelig nogen kand lignedes med ham, uden Mester Christen Pedersen."

Dog vi ville kaste Öiet fra Tausens rolige Arbeidsstue hen paa en urolig Skueplads, nemlig Frue Kirke, hvor paa tredie Juledag 1531 Borgermesteren, Ambrosius Bogbinder, i Spidsen for nogle fanatiske Mennesker, stormede ind under Gudstjenesten og rev alle Helgenbillederne ned, som under Haan ituhuggedes med Öxer. Byfogden ilede til og reddede Höialteret; Tausen kom nu ogsaa til og stræbte af al Magt, at standse det vilde Udbrud af Partihad. Dog antog de Catholske ham for at være den hemmelige Ophavsmand dertil og beskyldte ham for at han havde holdt sig skjult hele Dagen, for at Mistanken ei skulde falde paa ham. Efter den Schibyiske Krönike, skulde Tausen Söndagen derpaa have roest denne Voldsgjerning meget, men siden, da han mærkede

1) Trykt i Magdeborg med Titel: Det gamle Testament med Tro oc Fliith fordanskedt af Mag. Hans Taussen, Prediker udi Kjöbenhavn. Den förste Udgawe heed: De fem Moisis Böger.

Magistratens Vrede over Handlingen, skal han have talt om den, som en stor Forbrydelse, der burde straffes med haard Livsstraf¹). Vi maae erindre at Meget er overdrevent i denne Krönnike, men rimelig kan det være, at Tausen i denne Handling saae i Begyndelsen noget Nyttigt for Protestantismen, og derfor i sin varme Iver for Sandheden har roest hvad han senere maatte med roligere Eftertanke ansee for farligt og strafværdigt. Det Hele bidrog Sit til, at skade vor Tausens Rygte, der alt var et Rov for hans Fjenders Bagtalelse.

I 1532 arbejdede *Tausen* og de andre Protestantismens Venner ivrigt paa Sandhedens Udbredelse, og det med Held, thi den milde for Læren indtagne Konge virkede med dem, men i Foraaret 1533 kom Sörgebudskabet til Kjöbenhavn fra Frederiks Yndlingsopholdsted Gottorf: at han ved en stille Död havde forladt Verden²).

Tausen hörte denne Efterretning med inderlig Sorg, han havde jo mistet sin Stötte, sit Forsvar, han saae da alt i Tankerne de sorte Uveirskyer, der vilde drage over Sandhedens Kirke, thi hvad der ventede ham selv, det bekymrede ham mindre. Uveiret bröd og snart lös; thi Rigsdagen i Kjöbenhavn, der begyndte St. Hansdag, gav de catholske Prælater Leilighed ei alene til at standse Reformationens videre Fremgang, men endog til at tilintetgjöre alle de Fordele, som den havde vunden siden Odense Herredag; de benyttede sig ogsaa deraf, og Fölgen blev, at den protestantiske Lære

1) Omtalt af Münter [l. c.] 2, Side 183.

2) Han döde Skjærtorsdag d. 10 April, 62 Aar gammel.

blev paa al mulig Maade undertrykt¹⁾. Den Sag, for hvis Skyld Rigsdagen egentligen var sammenkaldt, det nye Kongevalg, blev formedelst Partiernes forskjellige modstridende Interesser uden endelig Afgjorelse, det blev opsat og et Regjerings Raad blev nedsat.

Da dette saaledes var ordnet, vilde Biskopperne hævne sig paa de lutherske Præster og have dem forjagede, især vilde de alvorligen afstraffe Kjætternes Formand, vor Tausen. Ham indstævnede de derfor at møde Mandagen efter St. Knuds Dag i Juli Maaned paa Raadstuen²⁾. Han mødte med sin rolige, fromme Mine midt blandt sine Fjender, hvoraf Nogle udgjorde hans Dommere, Nogle hans Anklagere³⁾ Disse fremkom med følgende Poster⁴⁾: "At Tausen i et Skrift havde kaldt Bisperne blodgjerrige Tyranner og stive Halse og de andre Geistlige Bedragere, forblindede Klodser og lade Buge: at han, i sin Bog om Messen, havde fremført Ting om Messen, som ganske stred mod den catholske Kirkelære: at han havde, uden at være kaldet og indviet af Bispen, tilranet sig Nicolai Kirke og vanhelliget den med sin kjætter-

1) Kun med faa Ord tør jeg berøre de Begivenheder, der ikke staae i nærmeste Forhold til den Mand, hvis Levnet vi her beskæftige os med.

2) Hvidtfeldt S. 140r.

3) Til Dommere bleve valgte Tyge Krabbe, Rigets Marsk og nogle Herremænd, som holdt med Bisperne, samt Borgmesterne fra Kjöbenhavn og Malmö og de övrige Magistratspersoner — Anklagerne vare Bisperne. Münter I. c. 2 D. 230 S.

4) Dän. Bibl. Side 18.

ske Lære; at han havde indviet Præster: at han, tiltalt for geistlig Ret, havde fremført uforskammede og spottende Ord; at han havde i Rigsraadet talt haanligt til sin Biskop, Rönnov¹⁾). Paa disse og lignende Anklager svarede Tausen: At Alt, hvad han havde foretaget sig, havde været til Guds Ære, og at han dermed sigtede kun til, at vise sine Tilhørere Veien til Salighed: Han vidste sig fri for, at have Fjendskab til Géistligheden eller til Bisp Rönnov, og saafremt han enten af Uforsigtighed eller Uvidenhed havde fornærmet ham i Noget, var han rede til, ydmygst at afbede saadan Fornærmelse. I Lærdommen om Alterens Sacramente var han sig ei nogen Vildfarelse bevidst, og var nogen Vildelse at finde i bemeldte hans Bog, maatte Skylden derfor ei paalægges ham, men Haandskriveren eller Bogtrykkeren, ved hvis Forseelse nogle Ord

1) Denne i Reformationshistorien vigtige Mand havde som Yngling studeret i Paris, og levede siden som Kammerjunker ved det danske Hof; da Biskop Lage Urne i Roeskilde døde i April 1529, lod Kongen Bispestolen staae nogen Tid ledig, og fik Domkapitlet til at vælge den holsteenske Adelsmand, Kammerj. Rönnov, der havde lovet Kongen at beskytte dem, som i Fremtiden vilde prædike Evangeliet reent og uforfalsket. For Sikkerheden, at han vilde opfylde dette, som de andre Løfter han aflagde, indstode Righofmester Mogens Giöe, Rigsmarsken Tyge Krabbe og fire Adelmænd. Dog længe holdt Rönnov ei sit Løfte, og Ingen viiste sig heftigere i at modstaae de Lutherske end netop han. Grundtrækket i hans Caracther har været en grændselös Ærgjerrighed og Hoffærdighed. Senere, i Reformationsaaret, blev han fængslet og forblev 8 Aar i Fængslet, da Döden befriede ham derfra den 1ste Mai 1544; han ligger begravet i Helliggeistes Kirke.

XXXIV

vare udeladte, som han med sit skrevne Exemplar kunde bevise; ellers var hans Troeskjendelse denne: At Brödet og Vinen, som helliges af Præsten, ikke haver Christi Legeme og Blod i sig, langt mindre den Æske, hvori Brödet, efter den romerske Skik, forvares." Prælaterne bleve endnu mere forbittrede herover¹⁾, og den Dom fældedes: At han ei maatte understaae sig herefter at prædike i Kjöbenhavns Kirker, hvilke Biskop Rönnov skulde beholde; at han skulde forvises Sjælland og Skaane, og, hvis han opholdt sig i Fyen eller Jylland, maatte han ingen Skrifter udgive, ei heller tale og skrive mod Bisperne eller den romerske Geistlighed, og endelig maatte han ei befatte sig med noget Præsteembede, uden Bispernes Samtykke. Hvor mild end denne Dom var i Sammenligning med den, de Lutherske i andre Lande bleve underkastede, saa syntes den dog, at maatte beröve Tausen alt Haab om videre Virksomhed for den Christi Sandhed, han af Forsynet var udseet til at udbrede i Danmark. — Da Rygtet hurtigt udbredte sig blandt Kjöbenhavns Borgere, at deres elskede Tansen maaskee svævede i Fare, styrtede de velbevæbnede sammen paa Gammeltorv, og fordrede med höi Röst, at Raadet skulde udlevere dem Mester Hans Tausen fri og frelst, og de föi-

1) Först paastode Prælaterne: At han efter Landets Lov skulde for saedanne sine formastelige Forgribelser imod den hellige Kirke og dens Tjenere straffes (=: miste Liv, Ære og Gods). Dog Rigsraadets verdslige Medlemmer, der kjendte Tausens Parti blandt Folket, fraraadede denne Strængighed og fik endelig hiin mildere Dom til at gjælde.

ede den Trudsel til, at de ellers vilde selv tage ham ud, om de og skulde bryde gennem Mure og Dörre. Ei hjalp det, at enkelte Magistratspersoner kom frem og forsikkrede, at han havde forligt sig med Geistligheden, og at den lutherske Religions Övelse ei blev forbudt af Bisperne; de vilde selv see den elskede Lærer i deres Midte.

Ængstelige vovede Tausens Dommere og Anklagere ei, at begive sig hjem gennem den bevæbnede Mængde; dog neppe bemærkede Borgerne denne deres Frygt, för de styrtede ind paa dem, og vilde ifærd med Rönnov, som de ansaae for Tausens værste Fjende; dog Tausen samlede gloende Kul paa sin Fjendes Hoved, thi han traadte imellem, formildede med sin vanlige Veltalenhed de ophidsede Gemytter, og ledsagede selv Biskoppen hjem til Bispegaarden i Kanikestræde, at Ingen skulde forgribe sig paa ham. Rönnov fölte det Ophöiede i Tausens Opførsel; ved Afskeden greb han derfor hans Haand og takkede ham for hans Kjærlighed. Dog Dommen var fældet og maatte opfyldes; hvorfor Tausen med et tungt Iljerte maatte forlade Hovedstaden, og begive sig paa Reisen, maaskee til det kjære Viborg, dog kom han ei længer end til Roeskilde. Der var nemlig Mange, som toge levende Andeel i Tausens Skjæbne, og som maaskee og frygtede for de farlige Følger, som Reformationens Standsning i Kjöbenhavn, kunde have for hele Landet, samt vare bange for at Borgerne, der nödigen mistede deres bedste Prædicant, skulde afstedkomme Uroligheder.

Blandt disse Mange vare navnlig Mogens Giöe, Erik Banner og Mogens Gyldenstjerne; de stræbte da, at stifte Forlig mellem Rönnov og Tausen¹⁾. Dette kom i Stand, da Tausen maatte begive sig til Bispens Gaard, *Bistrup*, hvor Mogens Gjõe alt var, og her maatte han underskrive den Forsikring, at han ei vilde tale eller skrive mere imod den catholske Geitslighed²⁾, og Giöe gik i Borgen

-
- 1) Birgitte Giöe, siden Herluf Trolles Ægtømage, skal ogsaa have havt Indflydelse paa Tausens Tilbagekaldelse; hun havde nemlig været forlovet med Rönnov, da han var Kammerjunker, eller om dette ikke var Tilfældet, skal hun dog have havt en høi Stjerne hos Bispens, hvorfor hun brugte denne sin Indflydelse til Tausens Fordeel. Holberg II, 281. (Rahbeks Udgave 16 D. S. 271.)
- 2) Hvidtfeldt 1402 Side, her findes baade Tausens Löfte og Giöes Caution. Tausens Forskrivning vil jeg her tilføie, for at Lærerne kunne gjøre sig Begreb om den Tone, hvori der da taltes til Bisper, og for at vise, hvad det var, der laa Rönnov paa Hjerte. Her er det: „Jeg H. Tausen gjør vitterligt og kjendes meth dette mit aabne Breff oc egen Haandskrift, at efterdi jeg mig udi nogen Bröst og Forsømmelse forseet haffver imod værdige Herre, Her Joachim Rönnov, udvaldt Biskop til Roeskilde, min kjære Herre, og hans Naade derfor mig for Danmarkis Riges Raad haffuer ladet kalde udi rette, saa mig blev tildömt oc forlagt at vige Kiöbenhaffn oc Sielands Stict, haffuer hans Naade nu for Guds Skyld, oc Erlige oc Velbyrdige Mands oc Strenge Ridders Her Mogens Giöes, sammeledis Borgemesters, Raadmends oc Menighedens i Kiöbenhaffn, kjertlige Bön og Begiering unt oc tilstedt, at jeg maa igen indkomme udi Kiöbenhaffn, der at prædike oc lære det hellige Evangelium oc Guds Ord rettelig oc klarlig uden all Skæmtz Ord oc Tale paa Bisper, Prelater, Ganiker eller Prester. Da loffuer jeg oc tilsiger hans Naade paa min gode Tro, Ære oc Redelighed, at jeg herefter vil og skal vere forneffte værdige Herre, Her Joachim Rönnov hörig, tro oc villig for, efter den Tilsagn jeg nu hans Naa-

for, at Forliget skulde blive overholdt; hvorimod Bispem tillod Tausen, at tiltræde sit Embede ved Nicolai Kirke. Dette Forlig blev sluttet Søndagen efter Mariæ Himmelfart, midt i August Maaned. Rönnov maatte höre Meget af de Catholske for denne Handling.

Efter femten Dages Fraværelse vendte Tausen tilbage, og tiltraadte sit Prædikeembede, men vogtede sig for Alt, som kunde synes at være Spot over eller Bekjæmpelse af Papisterne; hvor glædeligt det end maatte være for ham, atter at virke i sin gamle Stilling, saa var dog hans Hjerter betaget af Sorg over Fædrelandets Forfatning, thi det var uden Konge, og Enhver handlede efter eget Godt-befindende; i hans Hjem var ogsaa foregaaet en Forandring, thi hans elskede Ægtefælle var død, denne saa fromme og tro Deeltagerinde i alle hans Glæder og Sorger¹⁾.

Flere af Danmarks Biskopper havde begyndt at undertrykke og forfølge Protestanterne, men de bleve standsede af Grev Christopher af Oldenburg,

de baade med Haand oc Mund gjort halffver, affvende hans Naadis Skade oc Forderffve, saa megit mig mueligt er, oc vide hans Naadis oc hans Cleresies gaffn oc beste aff min yderste mact oc formue, huor jeg nogit hemmelig eller aabenbare formerckendis vorder, det hans Naade anröendis er, oc hans Naade eller hans Naadis Clerecis til affbreck, skade eller Forfang komme kand, skal jeg gifve hans Naade tilkjende, oc bevise mig imod hans Naade derudi, oc i andre maade som en tro Dannemand bör, oc jeg min rette Herre oc Prælat plictig er i alle Maade. Til ydermere Vidnisbyrd trycker jeg mit Signet neden for dette mit obne Breff etc.

1) Hun var begravet i Nicolai Kirke.

XXXVIII

der under Paaskud af, at sætte den fordrevne Christian den 2den paa Thronen, havde paaført Danmark Krig (1534); denne Greve underkastede sig Öerne og det sydlige Sverrig, der dengang, som bekjendt, hørte til det danske Rige, og da han var ivrig Protestant, blev Alt atter i Kjöbenhavn indrettet paa protestantisk Maade. Vor Frue Kirke, som Rönnov havde berövet de Lutherske, blev dem indrömmet i August Maaned. Dog hans Regimente varede ei længe, thi Christian den 3die blev af Adelen og af Geistligheden¹⁾ valgt til Regent den 4de Juli 1534 i Danmark, og Aaret efter i Norge. Han sluttede strax Fred med Lübek, hvis Tropper Christopher anførte, siden gjorde Kongen Alt for at ende Fædrelandets sørgelige Forfatning, og efter et Aars Beleiring af Kjöbenhavn, holdt han sit Seiersindtog²⁾ i August Maaned (1536) og den 20 August bleve alle de catholske Biskopper tagne til Fange³⁾. Kongen og Rigsraadet havde foretaget sig denne Handling, uden at spørge Adelen og Borgerne om deres Mening, derfor maatte Man have deres Samtykke; denne fik Man ogsaa paa Rigsdagen den 30 October i Kjöbenhavn, saa fra den Dag kan Man regne, at den luthersk evangeliske Religion blev Statsreligionen i Danmark. Og Ivo havde forberedet Folkets Gemytter, saa det

-
- 1) Geistligheden havde stedse haabet, at sætte sin Plan igjennem, at faae Hertug Hans erkjendt som Konge: men Adelen tvang den, til at vælge Christian.
 - 2) Det var paa Søndagen för Laurentii Dag, som er den 10 August.
 - 3) Rönnov havde skjult sig paa sit Loft; han sad paa en Bjelke under Taget, hvor Man først fandt ham Dagen efter.

svarede paa Kongens Spørgsmaal, "om de vilde have de forrige Bisper igjen?" at de ei vilde have dem, men at de vilde blive ved det hellige Evangelium? Det var Tausen, der i 7 Aar havde udstrøet Evangeliets Sæd blandt Kjöbenhavns Borgere.

Kongen havde bestemt, strax efter Bispernes Fængsling, at en ny Kirkeordinants skulde forfattes baade af de catholske og lutherske Theologer, og ved Affatningen af denne havde Tausen ikke liden Deel, hans Navn staaer og i Spidsen for Protestanternes Underskrifter, hvoraf der var 24. Den blide og uegennyttige Bugenhagen fra Wittenberg blev indkaldt (1537), for at gjennemgaae den affattede Ordinants; desuden skulde han salve og krone Kongen og indvie de evangeliske Biskopper; det Første udførte han den 12 August 1537, det Sidste den 2den September s. A. Den første evangeliske Lærer i Danmark, han, som havde saa ivrig arbeidet paa, at quæle Catholicismen, vor Tausen, blev forbigaaet, enten som Biskop Münter mener¹⁾, "fordi hans Caracters Hæftighed, som især yttrede sig i hans Declamationer, havde skaffet ham saa mange Uvenner, og da de første Bisper nödvendigen maatte være milde, fredeligsindede Mænd, som søgte at læge Saarene, men ei at oprive dem igjen", blev Tausen med hin, Apostlen Peters lignende, Hæftighed forbigaaet; eller som Rön²⁾ antager, at det var fordi Domcapitlet i Roskilde var det mægtigste her i Riget, og trængte til en Mand, der kunde bringe dem paa bedre

1) Reform. Historien 2, 361 S.

2) i Sciagraphia Luth. Dan. Side 89.

Tanker eller i det mindste holde dem inden deres Grændser; — nok Tausen blev forbigaaet ved Bispernes Valg, og blev udnævnt til Domprovst¹⁾ og Lector ved Capitlet. Dette Embede bestred han med vanlig Iver og Frimodighed, læste næsten daglig i Capitlet over Sprog af Biblen, og prædikede med Salvelse for den store Mængde, der med Glæde hørte denne herlige Mand tale. I fire paa femte Aar beklædte han denne Post, og i den Tid blev han forenet med *Anna Anders Datter* der blev Moder til 9 Börn; om Tausens 4 Börn af første Ægteskab veed Man Intet, rimeligviis ere de døde i deres tidlige Alder.

Den 4de August 1541 døde i Ribe den første evangeliske Biskop der, Johannes Wend eller Wandal²⁾ og af Stiftets Kjøbstedpræster valgtes, maa-skee paa Kongens Forestilling, Johannes Tausen³⁾ til at beklæde den ledige Bispestoel, og da Kongen havde besluttet, at holde en Rigsdag i Ribe, der

1) eller Stiftsprovst, som Pontoppidan i sine Annal. Tom. 3, 145 S. siger.

2) Wandal var fra Gustrau [Dän. Bibl. I, 178 S.] ei fra Goslar som Andre mene, han havde bidraget meget til Reformationens Udbredelse i Hertugdømmene, da han af Frederik 1ste var indkaldt til Holsteen; han blev tilsidst Lector theologiae i Haderslev og 1537 Biskop i Ribe. Et Manuscript siger om ham: Religionis veræ fundamenta quantum quidem initio fieri poterat, fecit in visitatione Ecclesiarum, adjuncto semper sibi bono aliquo linguæ Danicæ rerumque nostarum perito homine. Is colica passione debilitatus, placide in vera fide et assidua Filii Dei invocatione in celestem Academiam discessit die Augusti XI [andre: IX] Anno 1541. Vir magnæ virtutis miræque diligentia." Han er begravet i Domkirkens midterste Gang.

3) Paa den Tid var Jörgen Gyldenstjerne Archidiaconus, han

skulde begynde den 3die Mandag efter Paasken, for at foretage nogle forbedrende Forandringer i Kirkeloven, og han ønskede at have Tausen med dertil, befalede Kongen, at han den 3die Søndag efter Paaske skulde indvies af Bugenhagen, der atter var her i Landet. Höitideligheden fandt ogsaa Sted i vor ærværdige Domkirke, i Overværelse af Kongen, Rigsraadet, sex Biskopper og ligesaamange Stiftamtmand, (der vare beskikkede ved Reformationen, da Man for den Tid ikke havde disse Embedsmænd) foruden af en utallig Mængde. Alt Dagen efter tog Tausen Sæde paa Rigsdagen, paa hvilken de 26 Riber Artikler bleve forfattede, som senere föiedes som et Tillæg til Kirkeloven.

Det første Værk, han lagde Haand paa som Ribe Stifts Superintendent, var, at udsende et Hyrdebrev til alle Provster og Præster, hvori han advarer dem (de Yngre som Brødre, de Ældre som Fædre) for Satans og Kjætternes Fristelser, selv om de kom under Gudeligheds Skin; han opmuntrer dem til flittigen at randsage Biblen, deres Veiviser, og at tænke paa Guds Trudsler og Hævn over dem, som foragte hans Ord; dernæst advarer han for Afguderiet under de forskjellige Skikkelser, og beder dem holde sig nær Gud, og at lade ham være deres Gud i alle Ting¹). Ligeledes skrev han et latinsk Brev til Skolerne i Ribe Stift, fuld af opbyggelige Formaninger og Advarsler²).

er ikke nævnet i Terpagers Fortegnelse paa Ærkedegnene i Ripis Cimbr. 151 p.; men at han var det, sees af Danske Magazin 42 H.

1) Dette Brev er over 3 Ark langt.

2) Brevet begynder saaledes: Joh. Tausanus Superattendens

XLII

Samme Aar modtog Domcapitlet Ordre fra Kongen¹⁾, at det skulde holde Een af Capitlets Brødre ved Kjöbenhavns Universitet, dog har det rimeligviis ei efterfulgt denne, thi 1542, da Kongen opsoldt sig paa Riberhuus²⁾ fik det atter en Erindring, om at holde tvende Brødre paa dets Bekostning; denne Erindring er dateret: Torsdag efter St. Philippi & Jacobi Dag, altsaa i Begyndelsen af Mai Maaned, da Kongen gjæstede Riberhuus, medens en vis Henrik Rantzau var Befalingsmand paa Slottet; dengang har alt Tausen benyttet sig af sin Indflydelse til, at udvide Domkirkens Eiendomme, i det at et Stykke af Rödning Skov, kaldet Dybholtz, blev tillagt Domkirken³⁾. Fra Ribe reiste Kongen rimeligviis til Viborg, da et Document findes i Arkivet her, dateret Viborg Mandag efter Barnabæ Ap. Dag (i Juni).

Alt det fölgende Aar (1543) i Fastetiden besögte Christian den 3die Ribe, som sees af en Bevilning Tausen fik af ham, til at udgive en Oversættelse af hele Biblen, dateret Fredagen efter Söndagen Lætare⁴⁾; dog benyttede Tausen sig ei af

studiosæ Juventuti Ripensi salutem! Quum Deo sic visum est, Charissimi Filii et fratres, ut suos in hac vita perpetuo tentet, sedulo ac diligenter perpendamus id, puod sancte admonet Jesus Syrach; Si vis, inquit, servire Deo, para te ad tentationem, obfirma te ad patiendum, constans esto, vide ne vacilles, si qui te aliorsum illicient, adhære Deo, neutiquam cede, ut subinde evadas firmior.

1) Höföge Ribe Stiftsarchivs Protokoller.

2) Prof. Thorups „histor. Efterret. om Riberhuus" 2: Side og Bilag S. 7.

3) Af Ribe Stiftsarchiv.

4) Findes hos Ron, [l.c. 98 S.]

Tilladelsen, maaskee for de Vanskeligheders Skyld, der vare forbundne med, at lade saa stort et Værk trykke paa et andet Sted; thi i Ribe var paa den Tid endnu intet Bogtrykkeri¹⁾).

At der i Tausens Tid maatte indtræffe mange ubehagelige Tilfælde med Præsterne, vil Enhver let indsee, der erindrer sig, hvor vanskeligt det var, at faae de geistlige Embeder besatte med evangeliske Lærere, saa at selv, efter Kong Christian den 3dies Reces, som Pontoppidan²⁾ gjør opmærksom paa, Bispernes Skrivere, Karle og Kudske bleve Sognepræster, men dog see vi, at Tausen har viist sig som en saare retsindig og lemfældig Biskop mod de mindre oplyste og begavede Præster, hvorpaa han giver et Exempel i sit Brev til Archidiaconus, Jörgen Gyldenstjerne, angaaende en Christen Matzön, Præst i Bröns, hvori han siger blandt Andet; Jeg haffuer forfaret, at Her Christern Mattsön er ikke saa vanuittig, at ham burde at were foractet aff nogen ulerd Almoue, jeg forscreff ham dog hid til mig, strax efter jeg fornam slig Vuillighed i Almouen aff Bröns til ham³⁾, och offverhörde ham med Flid och fandt ham at were icke den ringeste; — — Kunde wii stille Folket til-

1) Det første Bogtrykkeri her i Byen blev indført af M. Anders Söfrensen Wedel, som han selv beretter i Fortalen til „de danske Kæmpeviser“, som er dateret Ribe den 16 Junii 1591, i det han siger: nu er det ogsaa des mellem kommen saavidt, at jeg selv haver ladet indfore og forlegge et nyt Trykkerie her udi Ribe etc. [Dansk Magazin 20 H.]

2) I Collegium Pastorale practicum Side 14.

3) De havde nemlig anklaget ham for Vankundighed, og derfor tilbageholdt den Tiende, de skulde levere ham.

XLIV

frids, da tykkes mig got were, at det bliffuer som gjort er, men kand det icke bliffve vden Oprör og Klagemaal, da siunes mig raadeligt, at wii screffve icke altho strengelig, som wii haffve rett til, &.'¹⁾

Som vi för saae Exempel paa, at Tausen sögte at paatale Domkirkens Rettigheder, saa sörgede han ogsaa for de Embedsmænd, der virkede under hans Opsyn; saaledes blev i Aaret 1534 Præbenda Alslev bestemt, at tillægges en Læsemester i Ribe, og længere hen faae vi Leilighed til at vise flere Exempler paa Tausens kjærlige Forsorg. Samme Aar, vel paa Tausens Andragende, blev Sortebrödre Kloster bestemt til et Hospital i Ribe.

Tausen vedblev at ivre mod Paven og hans Parti, ja i 1546 fik han endogsaa udvirket, at den Befaling udgik, at der skulde holdes Bededage mod Paven, som agtede, at forurolige Guds Kirke²⁾). Dog var det ei alene ved Bededage og Ceremonier han sögte, at modarbeide Paven, men ved at udbrede Oplysning og Sædernes Reenhed i sit Stift, saaledes holdt han i de to förste Aar næsten daglig theologiske Forelæsninger snart i Capitlet, snart i Ribe Skole³⁾), ofte prædikede han i Domkirken, og besøgte flittig Kirkerne i sit Stift, hvor han især drev paa Catechisationen, i det han selv catechiserede baade Gamle og Unge, og foregik saaledes Præ-

1) Brevet er dateret Mandag för Simonis et Judæ Dag 1543.

2) Copien af Anordningen findes i Stiftets Archiv, hvorfra det Meste af hvad jeg hidsætter om Tausen, som Biskop, er taget; jeg troer neppe, at jeg feiler i, at tillægge T. Indflydelse paa, at denne og flere Anordninger udgik, da han saa ofte var sammen med Christian den 3die, der opholdt sig saa meget her i Stiftet.

3) Dän. Bibl. I, 25 Side.

sterne med sit Exempel. Samme Aar maatte han med de övrige Bisper og de theologiske Professorer, efter Kongens Befaling, möde paa Antvorskov, for at igjennemsee og forbedre Kirkeloven, især med Hensyn til den udvortes Cultus, og tillige for at afskaffe de tilbageblevne papistiske Skikke.

1547 sörgede Tausen for Rectorerne i Ringkjöbing og Warde, idet den Förste fik Kongetienden af Rindum Sogn, og den Sidste Kongetienden af de Bönder, der besøgte Warde Kirke. Ligeledes findes her i Archivet en Copie af en Ordre fra samme Aar, ifölge hvilken Vicariatet til hellig Kors Altar i Weile blev lagt til Ribes Hospital. Tausen maatte i dette Aar reise til Colding, da en Adelsmand, Iver Eriksen til Koxböll, gjorde en Fordring paa 5 Böndergaarde i Emmerleff og 1 Gaard i Gorslef, som af dennes Forfædre vare skjænkede til vor Frues Altar i Emmerlef; denne Fordring drev Tausen tilbage ved Retten i Colding, og Eriksen fik kun Herligheden deraf¹⁾.

I 1548 udvirkede Tausen, at St. Petri Kirke uden for Byen blev skjænket Borgerne til et Begravelsescapel, at 2 Gaarde i Östervedsted og Kongetienden af Henne Sogn bleve skjænkede til Ribe Skole, ligesom at Locaterne (Lærerne) fik Landgilde af 2 Gaarde i Vestervedsted.

1553 maatte Tausen reise til Flensborg, for at tale for Kongen mod Christopher Rantzau om de

1) Pontop. Ann. Eccl. 3, 301 S. Samme Eriksen var det, der med draget Sværd styrtede op paa Prædikestolen, da Tausen prædikede, men han blev forhindret af de Tililende fra, at gjøre Bispen Skade.

XLVI

Thorning-Lehnske Kirker. Alt i Begyndelse af dette Aar maatte Kongen skrive et Slags Beskyttelsesbrev for Tausen, da Mange, der vare misfornöiede med hans Iver, som vi för omtalte, havde lagt Vanskeligheder i Veien for ham, dog er det ikke klart, hvori de have bestaaet. Tausen vilde ikke, som han kunde have gjort, lade dem afstraffe, men önskede blot, at han uhindret kunde virke til Velsignelse i sit Kald, derfor fremsatte han Sagen for Kongen, der strax udfærdigede et Brev, i Fölge hvilket Fogderne, Embedsmændene og alle Andre skulde fordre og fremme Tausen til det Bedste, og tillige böd Kongen Provsterne, Præsterne og Degnene, at antage Tausen som deres Biskop, og adlyde ham i Alt, hvad han som saadan befalede dem²).

1554 udvirkede Tausen, da han saae den Armod, som almindeligen herskede blandt Kirkens Tjenere, at de 6 Daler, hver Præst, som den Daler Degnene, skulde betale i Skat, bleve dem eftergivne. Tvende Reiser maatte han forctage sig til Kongen i Colding; den ene, for at oplyse Alt, hvad der henhörte til hans Indkomster; den anden, for at overvære Mötet mellem Kongen og Hertug Hans, Mandagen efter Quasimodo geniti. Fra Dronning Dorothea modtog Biskoppen Brev om, at forsende en duelig Person til Rector i Colding, da "den derværende Skolemeister agtede Skolen og sit Kald for ingen Deel og var en Dranker, og Byen og Börnene med hannem var ilde bevaret."

1) Brevet findes aftrykt hos Rön [l. c. 105 S.] og er dateret: Nyborg Tirsdag efter Nytaarsdag 1553.

1555 fik han Ordre, at forholde sig efter Ordonantsen deri, at Hr. Lauritz i Lintrup beklagede sig over, at Tausen vilde tilskikke ham en Cappellan, som Hr. Niels Lange og Sognefolket ikke vilde være tilfredse med, da en Anden var kaldet og givet Exspectance paa Succession. I dette Aar bevirkede Tausen, at Vedsted Kirke blev tillagt en Lector i Ribe, og at Snogdal¹⁾ i Skolegade blev Sognepræstens Boelig. Tvende Reiser maatte Tausen i dette Aar foretage sig, den ene til Colding, da Kongen befoel ham, "uden ald Undskyldning" at komme; den Anden til Kjöbenhavn, hvor han tilligemed de övrige Bisper afgjorde nogle kirkeretslige Spöragsmaal.²⁾

Den 9de Mai 1556 blev udfærdiget en Ordre, som glædede Tausen overordentligen, da han selv havde gjort Alt, for at udvirke den, det var nemlig 25 Præstekalds Forbedring i Indtægter, ligesom Capellanen ved Domkirken fik Vicariats Godset med sin Rente og rette Tillæggelse til St. Hans Alter i Ribe Domkirke den 15 Sept., og Capellanen ved St. Cathrine eller sorte Brödre Kirke skulde have Vikariatet til Capellet og til Choret i Ribedomkirke.

1557 i October maatte Tausen dömmе i en Trolddomssag, da en Anna Niels Datter i Schoulinge beklagede sig over, at Hr. Hans Jensen havde paafört hende Troldom; hendes Klage blev afviist.

1558 i November maatte Tausen med Erich

1) See Prof. Thorups antiquariske Bidrag til Ribe Byes Beskrivelse. S. 22.

2) Pontopp. Ann. Eccl. 3 D. 335.

XLVIII

Rud, Lehnsmanden, reise til Colding, for at oplyse Kongen om, hvorledes Hospitalernes og Skolernes Kaar kunde forbedres. I dette Aar fik Locaterne i Varde, Holstebro, Weile og Colding Forøgelse i Indtægter.

1559 den 10de Januar modtog Tausen den 1ste Ordre af Frederik den 2den, at der nemlig skulde ringes fra Kl. 10—12 for Sal. Kong Christian¹). Dette Dödsfald har vistnok gjort et dybt Indtryk paa vor Tausen, det var den anden Konge og tro Beskytter, han havde mistet.

I April 1560 reiste Tausen efter kongelig Ordre til Aarhus, og senere blev Bispens Indtægter bestemte²), tillige fik Tausen Befaling at indsætte igjen Iver Madsen, Sognepræst til Andst og Gjæsten, som af Vaade havde ihjelslaget en Mand, hvorfor Biskoppen havde fradömt ham Embedet.

Den 11te Juli 1561 fik Tausen Ordre at visitere paa Vesterlands Föhr, Amrom og Föhr, da de betragtedes som Dele af Ribe Stift, dog har vel Tausen ikke udfört den, da han döde samme Aar.

1) Han blev begravet Mandagen efter Söndag Invocavit i St. Knuds Kirke i Odense.

2) De bestode i 1, Bisperesidentsen. Jernved Kirke og dets Kongetiende med Præstegaard etc, hvorimod Bispen skulde forsörge Sognefolket med en god Capellan. 2, Subsidium, Procurationes et Hospitalitates af Gjörding, Schads, Malt, Vester, Nör, Öster, Nörvangs og Tyrriids Herreder, belöbende sig til 456 Mark i sk. danske. 3, Efterskrevne Konge Korntiende af Sönder- og Nör-Bork, Wium, Hemmer, Lyhn, Strellof, Egvad, Oddum, Lönborg, Hornø Sogne og Kyflingby, samt Lammetienden i Nörreherred. I Pontopp. Ann. Eccl. 3, 376 S. anføres Bispens Indkomster, men noget anderledes, hvorfor jeg hidsættes dette efter Stiftsarchivets Protocoller.

Döden, der befriede ham fra denne Verdens Sorger og Lidelser, berövede Kongen den hengivneste Undersaat, Stiftet den driftigste Styrer, Geistligheden den redeligste Forsörger, Kirken sin trofasteste Stötte, og Fædrelandet Een af sine berömmteste Sönnere. Han kaldtes til den evige Hvile den 11te November 1561 Klokken 4 om Morgenen. Han efterlod sig 9 Börn, hvoraf tvende Dötre ere nævnte hos Rön, da den Ene blev gift med Hans Foss, Domprovst i Odense, og senere med hans Eftermand i Embedet, Jörgen Ydsted, og den Anden med Hans Laussön, der blev Tausens anden Eftermand paa Bispestolen, fra hvem flere Familier nedstamme, blandt Andre Professor Wöldickes Hustru, Ingeborg Wulf.

Enhver, der med Opmærksomhed følger Tausen gjennem hans paa Afvexlinger rige Liv, vil finde, at han i Alt har viist sig som en forstandig, kundskabsriig, for Dyd og Ret brændende Mand, dog fremfor Alt som en sand Christen, hvis hele Id var henvendt paa, at udbrede Christi store og himmelske Lære blandt sine Samtidige, som en standhaftig Kjæmper mod Mörkets og Overtroes skumle Magter; ja han var en sand Christen, thi han havde Særkjendet, som Herren selv gav sine sande Disciple; han tog sit Kors og fulgte Herren, og han bar det med Taalmod, hvilket hans egne Ord overbevise os om, han pleiede nemlig at sige: "Hvilken Dag jeg ikke haver en ny eller særdeles Sorg og Modgang, er jeg bange for, jeg har en vred og fortörnet Gud!" Hans herlige Sjæl af-

L

spillede sig i hans Ansigt, over hvilket var udbredt blid og hengiven Fromhed, medens Skarpsind, Viid og Heltemod lynede af hans Öine; hans anseelige, ærværdige Holdning indgjöd uvilkaarlig Agtelse. Af de Mindesmærker, hans Samtid satte ham ved hans Bortgang, findes saavidt vides Intet tilbage uden de, som ere i vor gamle ærværdige By; men her have vi hans Grav, her hans Epitaphium, her hans Billed; at give mine Læsere en ringe Efterretning om disse Minder, som Andre satte ham, som om de, han selv satte sig i sine Skrifter, hvoraf alt Nogle ere næynede, anseer jeg for min Pligt.

Ste Alen fra Opgangen til Choret i Domkirken midterste Gang findes den hvide Marmorsteen, der er lagt over det Sted, hvor Tausens Kiste findes i Kjældereren. Denne Steen er 4 Alen lang og neppe 7 Quarteer bred; den er afdeelt i tyende Dele, i den överste findes Spor af hans Brystbillede i Legemsstörrelse, der er anbragt i en Bue, paa hvilken Tausens tvende Symboler ere indgravede i en Halvkreds, nemlig: "Cras respondebit mihi justitia mea. Ægyptus homo est non Deus fortis"; men mellem Buen og Portraitet findes de Ord af Apostlernes Gjærninger 20, 23: Spiritus sanctus oppidatim testatur, vincula & afflictiones me manere. I den nederste Deel i et ophöiet Felt læses: Quis sim, quis fuerim, Viator rogas? *Johannes ego Tausanus, Primus veræ Religionis in Dania Restaurator. Cætera ex tabula columnæ a sinistris affixa cognosces. Collapsam urnam restituit Ludovicus Pouchius ejusque conjunx, Abneptis mea*

Dorothea. Sev. Velleja. In tenebris quem quæris, in luce videbis, si Deam amas & te mortalem cogitas. 1663.

Vi ville da kaste Blikket hen paa den Quadersteenssøile, her til Venstre, og vi see Tausens Epitaphium¹), der bestaaer af 5 Inscriptioner, med forgyldte Bogstaver paa sort Træbund²). Den øverste Indskrift: *Symbolum Joh. Tausani: Cras respondebit mihi justitia mea!* findes paa en triangelddannet Plade; neden under denne er en firkantet større Bund, hvorpaa findes de Ord: *Huo som mig bekjender for Menniskene; den vil ieg bekjende for min Himmelske fader. Men huo som mig necter for Menniskene, den vil ieg oc necte for min Himmelske fader. Mathæj XX.* Den tredie Indskrift er: *Hæc monumenta tibi Socero, Tausane, Verendo Successor gnatus Lagonius posui. Quos Deus in terris junxisti foedere certo, æternum in coelis associato tibi. Joh. Lagonius S. R. F. F.* Den 4de eller Hovedinscriptionen befindes paa den 1 Alen 3 Quarteer lange og 7½ Quarteer brede Træplade og er denne: *D. O. M. S. Hic certe Johannes Tausanus dignus, cujus nomen omnis posteritas memoria recolet sempiterna. Is enim, providente Deo, primus restauratæ in Dania doctrinæ coelestis, nostro seculo Autor habitus est. In Germaniam missus, ut Papistica imbutus matæologia; rediret ejusdem fidus propugnator, immutatis Divi-*

1) Det Hele er omtrent 4 enhalv Al. høit og 2 enl. Al. bredt.

2) Dette Epitaphium er temmelig forfaldet, mange af Bogstaverne ere udslettede, ligesom paa Liigstenen, dog vil Overskuddet, som der maaskee bliver af Indtægten for denne Bog, blive anvendt til begges Restauration, saavidt skee kan her i Hyet.

nitus studiorum rationibus, Lovanii & Colonæ pertæsus, Wittebergam se contulit. Ubi cum D. *Lutherum* incredibili discendi aviditate anno altero audivisset, prius sua opinione revocatus est in patriam. Reversum Cruciferi Antvorscovienses ob constantem agnitæ veritatis confessionem turri exceperunt foetida & tenebrosa. Inde Viburgum dimissus, ut aut minis, aut vi, aut quovis tandem illicio a veri deturbaretur proposito: longe majore heroici animi alacritate instar generosæ palmæ sese attollens, ne quidem e carcere misso per fenestram vocis nuncio, affluens vulgus erudire destitit. Ita vario equidem, sed fructuosissimo, conatu hic desudantem in annum sextum Hafniam accivit Sere-niss. Rex *Fredericus I.* Quo e vivis sublato, Tausanus noster Scania & Selandia exulare jussus est. Sed in medio itinere hortatu Nobilissimi Viri Dni Magni Gøje retractus receptuspue in urbem magna civium ovatione uti coeperat, (durante etiam graviss. obsidione,) docere constantissime perrexit. Quas hic ærumnas viderit, quas totos annos novem adversitates exantlaverit, brevibus dici non potest. Demum Roschildiam vocatus, tum Pastoris, tum Lectoris munus quadriennium egregie sustinuit. Postremo ad gubernationem Ecclesiarum hujus Diocces. Ripen. translatus est, quibus summa vigilantia laude postquam præfuisset annis viginti: rude coelesti donatus placide obdormivit Anno ætatis LXVII. Vir ardentissimo in Divinis zelo, indefessa sacrarum litterarum tractatione & censoria Ecclesiasticæ Disciplinæ cura in primis memorabilis. Linguam vernaculam artificiosa facundia, quæ in

varlis ipsius Scriptis elucet, ornavit & mirifice locupletavit. Labores, odia, persecutiones & certamina, carceres denique et exilia moderatissime pertulit. Ad ignes & gladios cervici innoxiae sæpius imminentes animo ita pie confirmato repertus est, ut ad se magno illi suo præceptori æquandum æmula adfuerit felicitas & ad coronam votivi martyriiprehendendam præter permissum Divinum defuerit nihil.

Natus est Ann. Dni MCCCCXCIII in pago Fionniæ Birkinda. Vixit sub IIII Regibus Daniæ. Obiit Ao. Dni MDLXI die IX¹⁾ Novembr. hora III matutina.

Endeligen staaer paa den 5 og nederste Tavle: Salig M. Hans Tausen, som udi vor Tid var den første evangeliske Prædickere herudi Riget, og lærde i Viborg, Kjöbenhafn, Roskild og her i Ribe XXXVI Aar, under adskillige største Forfølgelse. Hand afledte fire Börn med sin første Hustru *Dorothea* som døde, og ligger begravt udi St. Nicolai Kircke i Kjöbenhafn, og ni Börn med sin anden Hustru *Anna Anders Daatter* som døde Anno Domini MDLXX S. Bartholomæi Dag, og hviler her hos hannem.

Det eneste malede Portrait, Man har tilbage af Tausen, veed alt mine Læsere, er det, som hittil har hængt i Domcapitlet, der bruges tillige som Stiftsbibliothek; der har været trende²⁾ saadanne,

1) Cronic. Eccl. Rip. 42. har den 11te Novbr.; rimeligviis, da Alle nævne den 11 Novbr. er det en Ombytning af I, der af den, som har paasat Bogstaverne, er begaaet.

2) Jeg maa berigtige den Feil, der i Subscriptionsplanen,

et paa Kjöbenhavn's Universitet, som blev fortæret i den store Ildebrand, der 1728 ramte Hovedstaden; et andet var ophængt i Nicolai Kirke, som tilintetgjordes med Kirken, det Tredie, som maaskee ikke er en Original¹), er formodentligen taget efter det i St. Nicolai Kirke, da det Kobber, som findes foran Röns Biographie af Tausen, er stukket efter Originalen i Nicolai Kirke, og han sidder der i samme Stilling, som paa vort Portrait og paa Liigstenen. Tausen sidder nemlig som ældre Mand og skriver, iført en Kaabe med Hermelins Kant, paa Hovedet har han en flad Hue med en om Örerne og Nakken nedgaaende bred Kant, om Halsen Pibekrave; paa Bordet ligge Böger og et Par Brillen, tillige staaer et Blækhorn derved. Dette Billed, som ved den udmærkede Professor Möllers Kunst vil blive som nyt, bliver nok ophængt i Kirken selv, at de Mange, som saa villigen have bidraget Deres til, at faae det fornyet, kunne glædes ved Synet af den ædle Olding².)

Endnu staaer kun tilbage, at omtale Tausens Skrifter; jeg vil fremsætte dem her med deres Titler; med Undtagelse af de 3 alt nævnte:

er fremsat, nemlig, at Man kun har havt to, men jeg har senere seet paa to Stæder, at der har været tre.

- 1) Prof. Möller, som restaurerer det, mener, at det ikke er det. En Fabricius fra Slesvig fornyede det 1790.
- 2) Det har tidligere været ophængt i Capitlét med denne Indskrift: „M. Johannes Tausanus Primus sinceræ Religionis Christianæ propagator in Dania et secundus a Reformatione Episcopus Ripensis, a D. Johanne Bugenhagio Pomerano Anno 1542 Dominica Jubilate inauguratus solenniter in præsentia Serenissimi Regis Christiani III. Socer M. Johannis Lagonis. Obiit Ripis 1561. d. II November.“ See *Marmora Danica E. Pontoppidani Tom. 2 Side 56.*

4. En ret Christelig Fadzon at christne Børn med paa Danske: prentet i Viborg MDXXVIII.
5. Justi Menii Oeconomia Christiana wdsadt paa Dansk af M. Hans Tausön, tryckt i Rostock Aar MDXXXVIII.
6. Winterdelen og Sommerdelen aff Postillen, berid aff M. Hanss. Tausen, Predickere ij Kiöbenhaffu. Cum gratia & privilegio. MDXXXIX (tryckt i Magdeborch hos Hans Walther, staaer bag i Bogen.)
7. Wor Herres Jesu Christi Hellige Passies oc Pinsels Histori Ord for Ord wddragen aff alle IIII Evangelister med en föye Forklaring aff M. Hans Tausen.
8. Pater Noster (Fader vor) meth en föye Forklaring, oc den LXXI Psal. som er den hellige Kirekes evige Bön, kortelig forklaret af M. Hans Tausen Superattendent wdi Ribe Stift (Bag i Bogen prentet i Wittenberg hos Jörgen Rhaus Arffuinger, Aar efter Christi Byrd 1552.)

Tausen var, ligesom Tomäsön, der var Rector ved Ribe Skole fra 1557—1561¹⁾), Psalmedigter; der findes flere af ham i Sidstnævntes Psalmebog, der udkom 1569 förste Gang, saasom: Christus, som for os hid til Jorderig kom; Salve Jesu Christi vor Frelsermand; Vi arme Adams Børn alle. Som Digter har han og viist sig ved et Digt om Sandhedens Undertrykkelse af Lögnen²⁾).

1) Vide Prof. Thorups „Blandeds Efterretninger ang. Ribe Cathedralskole 4 Forts, S. 32.

2) Aftrykt först i Helvaderi Bog: Morsus Diaboli, senere i dänische Bibliothek.

LVI

Flere Manuscripter haves fra hans Haand, som:
Et tilbørligt strengt Swor af Dr. Luther paa Mandatet, som udgik 1531, oversat af Tausen; Judicium Joh. Tausani de Excommunicatione paucis verbis explicatum; en kort Forklaring over Davids Psalmer og Salomons Prædiker; et Tractat om Ægteskab; en Forklaring over Luthers Catechismus; Bønner til hver Søn- og Festdag i Aarct.

Saaledes har jeg da ledsaget Dig, Du Danmarks herlige Luther! fra Vuggen til Graven; kun svagt har jeg skildret Dit daadfulde Liv; men gid jeg var Sanger, ved gyldene Stræng, jeg skulde Din Gudsfrygt besjunge, at Danmarks Sønner, opfostret til Dyd, ret kunde Dig inderlig elske; — dog ei behöves der Strængeleeg til, om Dig at minde vor Samtid! End staaer den gamle ærværdige By, hvor Du som Biskop har virket; end lærer i Skolen en rödmusset Flok, som fordom, da Du dem formanede; med Ærefygt end vi skue den Steen, der skjuler Din jordiske Hytte; — og snart Dit foryngede Billed vi see, omkranset paa festlige Dage. Og svinde end Secler, hvert Aarhundred dog skal flætte en Krands om Dit Billed; thi er der kun Gnist af Taknemmelighed i de ædle, de Danskfødtes Hjerter, da vil bestandigt urokkeligt staae Dit Minde o *Dannemarks Tausen!*

PRÆDIKENER

AF

BISKOP *T. MÜLLER*,
STIFTSPROVST *FROST* OG PASTOR *LETH*.

Prædiken paa ifte Juledag

holden i Ribe Domkirke 1835

af

TAGE CHRISTIAN MÜLLER,
Biskop over Ribe Stift, Ridder af Dannebrog.

Text: *Evang. Luc. 2, 1—14.*

Der gives vel intet Land, som kalder sig christeligt, hvor man ei i Borg og Hytte föler en levende Glæde ved Julefestens Nærmelse. Medens det udenfor er mørkt og koldt, er der Glædesvarme i Husene; dette strækker sig til Mennesker under de forskjelligste Vilkaar; og selv de, som ellers, under Armøds Tryk, ei formaae at forskaffe sig hvad man kalder Nydelse, pleie dog paa denne Tid af Aaret at kunne berede sig nogle efter deres Viis nydelsesfulde Dage. Længe iforveien forudföler Barnet den Juleglæde, til hvilken det med Længsel tæller Dagene; en Gjenklang deraf föles i Hjertet længe efterat det friske Barndomsliv er forsvundet; og selv Oldingens matslaaende Hjerte pleier ved Julens Nærmelse at slaae höiere. Men spørge vi nu trindt om i Landene: hvorfor glæde I Eder? og forudsætte vi, at Svarne lyde ret af Hjertets Grund, tör vi da haabe, at de Fleste af de Mange, som glæde sig til Ju-

(1)

len, glæde sig til den, som til en christelig Fest? tør vi da haabe, at de ved dens Nærmelse sige med Apostelen i vor forrige Søndagsepistel: "Glæder Eder i Herren; og atter siger jeg: glæder Eder! Herren er nær!" — haabe, at de, naar den kommer, føle Hjerterne fyldte med den Glæde, som bör vækkes ved Engelens Budskab: "Eder er idag en Frelser født, som er den Herre Christus i Davids Stad!" Vel ville vi haabe, at saare Faa, som have bekræftet deres Daabspagt, ere uvidende om, at Julefesten er Christi Födselfest. Vel ville vi haabe, at Mange med Opmærksomhed og med Følelse have lyttet til Evangeliet om Barnet, svøbt i Klude og lagt i en Krybbe, ved hvis Födself der gjenslød fra en himmelsk Hærskares Mangfoldighed: "Ære være Gud i det Høie, og Fred paa Jorden, og i Menneskene en Velbehagelighed!" Men tør vi ogsaa haabe, at der ere Mange, som paa Julefesten ret begrunde Betydningen og Vigtigheden af, at "Ordet blev Kjød og boede iblandt os?" — som ret føle Glæde over, at "os er idag en Frelser født" — og af denne Grund sige:

"I denne søde Juletid,
tør man sig ret fornøie,
og bruge al sin Kunst og Flid
Guds Naade at ophøie?"

Vi skulle ikkun hver for sig, besvare dette Spørgsmaal; men, samlede her i Kirken paa Christi Födselfest, er der vel neppe Noget, som vi nærmere opfordres til at henvende vor Opmærksomhed paa, end det Spørgsmaal:

Hvad udfordres, hvis vi i Sandhed

*skulle glæde os over Budskabet:
"Os er idag en Frelser født"?*

Vi tale om en høi og hellig Glæde; det er alt-
saa en Alvorsglæde, om hvilken vi tale; det er
da ikke om en Glæde, der for et Öjeblik kan hen-
trylle og beruse os, men som, flygtig i sig selv,
hurtigeu forsvinder, uden at efterlade sig noget
andet Spor, end Tomhed. I enhver Glæde, der
skal udpræges med noget andet Præg, end For-
fængelighedens, maa der være Alvor; i den Glæde,
der skal fortjene Navn af høi og hellig, maa der
være dyb Alvor. Skulle vi saaledes ret føle Glæ-
de over, at os er en Frelser født, da kan det vist
ikke skee, uden at først en alvorlig Vemodsfølelse,
en Sorgens Følelse, har fyldt vort Bryst. Vi kun-
ne ikke føle en Gaves Storhed, naar vi ei have en
dyb, inderlig Fornemmelse af vor Trang til Gaven;
skulle vi derfor føle levende Taknæmmelighed over,
at "os er idag en Frelser født," saa maae vi dybt
føle vor *Trang til en Frelser*. "Kommer til mig,
siger Herren, alle I som ere trætte og besværede,
og I skulle finde Hvile for Eders Sjæle!" Men
Hvile føler kun den, der først har følt hvad det
er at være træt; og vi ville ei føle os lettede ved
at komme til Jesus Christus, naar vi ikke først
have følt Besværligheden af Byrden. Saa föl da,
o Menneske, din Byrde, at du kan føle din Frelse!
Hvo er saa lykkelig i Verden, at han ei har Me-
get at ønske, endog uden at tale om Önsker, der
kun kunne næres med Undseelsens Rødme? Og
hvor Mange sukke ikke under Lidelser, der i Sand-
hed fortjene dette Navn, og i hvilke Medmæne-

(1*)

sker kunne deeltage inderligt, uden at kunne hjælpe? Hvor Mange sukke ikke under Lidelser, der trykke med desto tungere Vægt, fordi Ingen kjen-der dem, og derfor Ingen kan deeltage? Trindt om lyder Sukket: Tag Kalken fra mig! Men det föler dog vel hvert Menneske, at ei kan hver bitter Kalk borttages fra Jorden; det föler vel hvert Menneske, at det ei er paa den Maade, at Frelsen kan komme. Og derfor sukke vi efter et *Haab*, i hvilket der er Frelse, fordi det er ingen af de Forhaabninger, hvilke alle Mennesker have lært at kjende, som skuffende Gjøglespil. — Men ogsaa den, for hvem Timerne ikke, som for Sorgens Barn, blytunge bortsnige sig, ogsaa den, for hvem de hensvinde under Nydelse, saa at han ei sandser at tælle dem, og da ei heller at bruge dem med Viisdom, — o, han föler i de bedre Timer, at det er altsammen Forfængelighed, ja Aandsfortærelse; og han siger til Latteren: "du er taabelig!" og til Glæden: "hvad gjör du?" Jo mere Kraft Sjælen endnu har, jo friskere Hjertet end er, desto mere søger han om Frelse; han søger om *Fred*. — Intet Menneske kan dölge for sig selv, at han vandrer imod Graven, ikke dölge for sig selv, at denne Grav, hvortid han end öiner den, dog ei i sig selv er langt borte; intet Menneske kan nægte for sig selv, at hvert Pulsslag, hvert Aandedrag staaer i Dödens Tjeneste; men Död — Udsltelse af de Levendes Tal — vil intet Menneske. Menneskene hige ikke efter den Frelse, som kan findes i, at Klagerne forstumme i Dödens Tavshed, og at Öiet ingen Taarer fælder, fordi det er lukket i Dödens Nat. Men-

nesket vil ei Frelse i Död, men i *Liv*. — Dog bruge vi dette Ord blot om Tilværelse, saa er heller ikke deri Frelse. Vel synes det, som om mange Mennesker vare tilstrækkeligen beroligede, dersom de kun vidste, at Tilværelsen ei ophörte, naar det sidste Sandskorn ruller ned i Timeglasset; men dyb Alvor i Sjælen behöves dog neppe til at fatte, at Apostelen medrette kalder Synden Dödens Braad, og at vi ved at nævne: "Liv", maae tænke os noget Höiere, maae tænke os Livet i Ordets christelige Betydning, maae tænke os *Salighed*, naar vi deri skulle finde Frelse. Men Salighed og Synd kunne vi umelig föie sammen; jeg kan derfor ingenlunde tænke mig frelst, naar jeg ikke, for at tale med Paulus, kan tænke mig frigjort fra den Syndens Lov, som boer i mig, saa at jeg kan blive stærk til at vandre efter Aandens Lov, der levendegjör.

Naar vi da ville önske os selv og Andre en sand Juleglæde ved Budskabet: "Os er idag en Frelser födt," saa udfordres vist nok först, at vi maae föle vor Trang og vor Jammer; men da udfordres ogsaa fremdeles, at vi erkjende Sandheden af det Budskab: *Frelsen er funden*. Kunne vi ei med ligesaa fast Overbeviisning sige: "Os er en Frelser födt", som vi levende föle Trangen til Frelse, saa er den Glæde, vi föle over, at Julen er atter kommen, ikke den Christnes Juleglæde. Ingen kan vel nægte, at uden Gud er der ingen Frelse; for Synderen er der ingen Frelse uden Guds Barmhjerlighed. Hvorledes Frelsen kan erholdes og findes, maa Gud aabenbare; Ingen har kjendt hans Sind,

og Ingen har været hans Raadgiver; han maa da selv træde frem af sin Dybde og forkynde sig og Frelsen; og da maa Mennesket, der er skabt i Guds Billede, kunne fornemme, hvorfra Stemmen kommer. Gud maa selv sige til det faldne og syndige Menneske; Saaledes kan du frelses! og Mennesket, hvis aandelige Öie ei er udslukt, skjönt omtaaget, maa kunne skjönne, at den Stjerne er oprunden, der skal skinne for dem, som sidde i Dödsskyggen, — maa kunne skjönne, hvilket der er det saunde Lys, hvori Livet er. Det er en kundbar Sag, at Forventningen om ham, der ei blot skulde være Israels Tröst, men alle Folks Velsignelse, stedse nöiere bestemtes, og at denne Forventning om ham, der skulde komme, var før 1800 Aar siden mächtig i Israel, og selv udbredt blandt dem, der ei böiede Knæ for Jehova. Og nu læse vi i Dagens Evangelium om ham, som, da Tidens Fylde var kommen, födtes af en Qvinde, födtes i Ringhed, som den, hvis Rige ikke var af denne Verden, og der dog omstraales af Herlighed, som den, hvem alle Tunger skulde bekjende at være Herren. Vi tænke os, hvorledes den menneskelige Natur i ham forklaredes i sin höieste Glands, i sin rigeste Mangfoldighed, i sin fuldeste Kraft; vi tænke os, hvorledes han gjorde de Gjerninger, om hvilke han selv siger: "disse Gjerninger, som jeg gör,, vidne om mig, at Faderen haver udsendt mig;" hvorledes han lærte, som den, der havde Myndighed, hvorledes han, paa hvis Læber der ei fandtes Svig, erklærede sig for den Forjættede; vi see ham, böiende sit Hoved paa Korset, da det

var fuldbragt, men vi see ham ogsaa, som den, der havde Magt at sætte Livet til og Magt at tage det igjen, Magt til at sönderbryde Dödens Lænker, som Gravens Overvinder, hvem Döden ikke kunde binde. Og derfor sige vi: *han* er födt, ved hvem vi kunne frelses; og derfor er den Glæde, som paa hans Födselsdag gjennemströmmet den Troendes Bryst, en uudsigelig Glæde; thi ved ham kunne vi, naar vi alvorligen ville, frelse vort bedre Jeg, vort Haab og vor Fred, vort Liv og vor Salighed. I det den evige Kjærlighed vilde vor Frelse, vilde denne Kjærlighed ogsaa, at den, ved hvem vi skulle frelses, paa det nöieste skulde slutte sig til dem, for hvilke Frelsen var beredt; derfor blev han, med hvem Ordet, som var i Begyndelsen hos Gud, forenede sig, födt, som Paulus siger, i syndig Kjöds Lignelse; derfor blev han Menneskene lig i alle Ting, Synden undtagen; derfor maatte han ogsaa tömme Smertens og Dödens Kalk; derfor maatte han, som den rige Menneskesön i den fattige Skikkelse, bringe det Offer, som den forarmede Menneskeslägt ikke formaaede; derfor skulde han, der hengaves for vore Overtrædelser, ogsaa opreises til vor Retfærdiggjörelse. Jo fastere vi nu ere forenede med ham, desto lysere bliver det for os i Verdens Mörke; desto mere undertvinges det Syndige i vor Natur, som Paulus kalder Kjödet; og desto meer frigjöres den bedre Deel af vor Natur, som Syndigheden fængslede, saa at vi kunne vandre efter Aandens Lov; og saaledes er der ingen Fordömmelse for dem, der ere i Christo Jesu. Da gjenfödes vi til det,

som Peder kalder et levende Haab — da fornemme vi den Guds Fred, som overgaaer al Forstand — da sige vi: "Död hvor er din Braad?" — da forstaae vi Johannis Ord: "Hvo, som har Sönnen, har Livet; men hvo, som ikke har Sönnen, har ikke Livet."

Heraf fölger da, at vor Glæde ved det Budskab, som idag forkyndes os, kun kan være sand og fuld, naar vi med Sandhed kunne sige, ei alene: "idag er en Frelser födt; men — os er idag en Frelser födt." Ligesom Gud vilde, at Frelseren paa det nöieste skulde slutte sig til dem, der skulde frelses, saa vilde han ogsaa, at disse paa det nöieste skulde slutte sig til ham; derfor skulle vi *komme* til ham, hos hvem vi skulle forvente Hvile. Ved Ordet *Tro* betegnes, at vi saaledes nöie skulle slutte os til Frelseren. Da derfor hiin Arrestforvarer spurgte Paulus og Silas: "hvad bör mig at gjöre, at jeg kan vorde salig?" löd Svaret: "Tro paa den Herre Jesum Christum!" Skal derfor vor Glæde paa denne Dag være en christelig Glæde, da maae vi kunne sige os selv, at det er i ham, der födtes til Verden, ei alene for at antænde Lyset, give os Mönsteret, döe for vore Synder, men ogsaa være med os alle Dage indtil Verdens Ende, vi söge at faae Kraft til at sige med Apostlen: "Verden er mig korsfæstet, og jeg Verden," og at det er ved Troen paa ham vi söge at vinde Seier. Skal vor Glæde paa denne Dag være en christelig Glæde, da maae vi kunne sige os selv, at vi stedse stræbe at blive i Samfund med Christus, som Grenen, der skal bære Frugt,

maa blive det med sin Stamme; thi uden ham kunne vi slet Intet gjøre; men, naar vi blive i ham, som han vil blive i os, da kunne vi, efter hans eget Vidnesbyrd, bære megen Frugt.

Saa være vor Juleglæde da først en alvorlig og hellig Glæde: saa skal enhver forgængelig Fryd, som Verden skjænker os, derved blive helliget! Det være en Hjertets Glæde over, at en Frelser er født, ogsaa for os, annammet af troende, lydige, hengivne Hjerter! Da skal Julefestens himmelske Lys adsprede de tykkeste af Sorgernes mørke Skygger! Da skulle vi vinde Kraft til at sige i vor Bön til Frelseren:

”Min Villie skal være indsluttet i din,
og roligt mit Hjerte
i Lyst og i Smerte;
thi det er mig nok, at du altid est min.”

Paa Herrens Födselsdag vender sig vort Blik ogsaa ud over Jorden; og vi ønske, at det i höieste Forstand maa opfyldes, hvad skrevet staaer og som Jesu Forgænger gjentog: ”Alt Kjöd skal see Guds Frelse!” Vi ønske det, ei blot med et tomt intetsigende Mundsveir, men med det alvorlige Forsæt, at gjøre Vort til at berede Herren Veien, at stedse talrigere og troende Skarer maatte prisende sige: ”Os er idag en Frelser født!” Men da erkjende vi ogsaa, at, skal han, der er et Lys til at oplyse Hedningerne, engang erkjendes paa Jordens vide Kreds, som Frelseren, da maa levende Tro paa ham og varm Kjærlighed til ham ikke mangle *der*, hvorfra Budskabet udgaaer. Naar vi see den muntre Ungdom juble ved Juledagenes

Glæde, saa ville vi Ældre, vi Forældre, ei glemme Jesu alvorlige Ord: "Lader de smaa Börn komme til mig, og forhindrer dem ikke!" Manden og Qvinden tye vanskeligen hen til Frelseren under Livets Færd og Dagens Byrde, naar Barnehjertet ei er fört hen til ham, som elskede Börnesjælene, kun de ydmyge Hjerter annamme jo ogsaa Budskabet om, at Frelsen er kommen ved ham, som blev i Krybben lagt; hvo, der ei søger de ydmyge Steder, ei i Stövet for Frelseren græder, han faaer ei vor Jesum i Tale; thi Roserne voxe i Dale! Og nu

"Kom, Höie, Ringe, Store, Smaa!

Eenfoldige med Vise!

Lad os til Jesu Krybbe gaae,

og Verdens Frelser prise!

Forgjæves lyse Stjernen ei!

See, Konger følge Hyrdens Vei!

Hör, Himlens Engle qvæde!

Idag er os en Frelser fød —

Idag al Verdens Sorg er död,

og födt al Verdens Glæde! —"

Amen!

Prædiken paa 2den Paaskedag

holden i Ribe Domkirke 1836

af

TAGE CHRISTIAN MÜLLER,
Biskop over Ribe Stift, Ridder af Dannebrog.

Text: *Evang. Luc. 24, 13—35.*

Herren er visselig opstanden!" Dette var Budskabet, hvormed de Disciple, Texten omtaler, i glad Henrykkelse ilede til de Elleve, og dem, som vare hos dem; og "Herren er visselig opstanden" — dette var det store Ord, som lød dem imøde, der de trinede ind i Forsamlingen. Ja "Herren er visselig opstanden" — dette er det store Ord, der ei kan mangle i den Christnes Tro, naar denne ikke skal være aldeles lös. Paaskefesten har derfor altid været en høi Fest i den christne Kirke; thi man har dybt fölt Sandheden af Pauli Ord: "Dersom Christus ikke er opstanden, da er vor Tro forfængelig." Var Christus ei opstanden, hvad var da alt det, som han vidnede om sig selv? Forfængelig Tale! Hvad var der ved al hans Möie, Lidelse og Död udrettet? Intet. Var Christus ei opstanden, mon der da var bleven stiftet en christelig Kirke paa Jorden? Nei. Og var da det evige Livs Haab blevet grundfæstet i Menneskenes

Hjerter? Atter maae vi vel svare: Nei! Ogsaa för Jesu Tid vare der jo höit begavede Menne-
sker, for hvis Aands skarpe Blik vi endnu ærbö-
dighedsfulde böie os; men var det vel ved deres
vise Slutninger, at Liv og Uforkrænkelighed bragtes
for Lyset, eller var det ved Evangeliet om ham,
som fornedrede sig selv til Korsets Död, men hvem
Gud höit ophöiede, saa at alle Tunger skulle bekjen-
de ham, som Herren? Om den Glæde, hvormed
en froende Christen siger: "Han var död, men see,
han lever!" sige vi vel derfor med Grund: "Ingen
Tunge kan den Glæde med tilbörliq Tak udqvæde."
Der er et Liv efter dette — Ord, fulde af den
höieste Tröst, men ogsaa af den alvorligste Ad-
varsel; thi det er sandeligen tungt, naar Letsindig-
heden glemmer, hvor lidt *Enhver* kan tröste sig
ved, at der er en Dag, en Regnskabsdag, efter
Natten! Der er et Liv efter dette — saa siger
den Troende paa Paaskefesten med den inderligste
Tak til Gud og Frelseren; men spørger dog saa
naturligen: Vide vi intet Mere om dette Livs Be-
skaffenhed for dem, som blive standhaftige i Tro
og Kjærlighed, end at det er et Liv, i hvilket
Guds Naade for dem skal aabenbares i sin Fylde?
Nysgjerrighedens Spörgsmaal besvarer Evangeliet
ikke; anskuelig kunde hiin Tilstand endog ligesaa
lidt gjöres os, som Farvernes Pragt ved Beskrivel-
sen kan tolkes for den Blindfödde; men saavidt det
kan skee, saavidt det er nyttigt, har Gud ved den
Opstandnes Historie ogsaa i denne Henseende til-
fredsstillet vort svage Hjertes Længsel; og fra den-
ne Side ville vi paa denne Paaskefest nu anvende

den indholdsrige og rørende Fortælling, som udgjör vor Dags Evangelium. Denne vor Text skal da i Forbindelse med andre Skriftens Ord, veilede mig, naar jeg vil söge at vise,

hvorledes et opmærksomt Blik paa den opstandne Frelser giver os rigtige Oplysninger om Beskaffenheden af det Liv, som venter den Troende.

”Herre! lad i denne Stund
Taagen falde fra vort Öie!
Aandesynet os forund,
Aandesynet fra det Höie!
Staa for Sjælen aabenbaret,
salig, hellig og forklaret!”

Det er Skriftens bestemte Lære, at Sjælen skal ogsaa i et höiere Liv være forenet med et Legeme, ikke med et nyt og fremmed Legeme, men med det, som udgjör Grundspiren til dette Legeme; derfor sige vi, at vi troe *Legemets Opstandelse*. Hertil ledes ogsaa vor Tanke ved Blikket paa den opstandne Frelser. I det, vi læse om ham i Dagens Evangelium — i det, vi læse om ham, hvor der fortælles om hans övrige Ophold hos sine Disciple efter hans Opstandelse — see vi ham legemligen tilstede hos sine Venner, legemligen kjendt af dem; han var ei afklædt Legemet, da Skyen tog ham bort fra deres Öine. Vi indlade os ikke her i Gisninger over de Væk, som Skriften giver om, hvorledes Jesu Legeme efterhaanden forklaredes; vi vide vel, at, da vi ikke efter Döden skulle saaledes, som den opstandne Frelser, vandre paa Jorden og staae i Forbindelse med de der Le-

vende, saa skal heller ikke dette Legeme vise sig under en Form, som dette jordiske, sandselige Liv medfører; vi have hverken saa urimelige Begreber om det tilkommende Livs Beskaffenhed, ei heller have vi saa ganske glemt Skriftens udtrykkelige Ord, at "Kjød og Blod kan ikke arve Guds Rige," at vi om Legemets Opstandelse skulde gjøre os grovt sandselige Forestillinger. Vi mene ikke, at Almagten ved et Underværk skal samle de adspredte og paa tusinde Maader forandrede Bestanddele af dette Legeme til et nyt; vi vide jo endog vel, at det ei er disse Dele, som i Ordets dybere Betydning udgjøre vort Legems Grundstof, da de hvert Öieblik forandres, da om nogle Aar ingen er tilbage af dem; og dog siger vor Bevidsthed os, at vi under alle disse mangfoldige Forvandlinger af vort udvortes Legeme, have det samme Legeme i sit inderste Væsen. Vi mene da, at der er en Spire, der udgjör Sjælens egentlige Redskab, som Döden ei kan fortære; denne er, som Paulus siger, en Bygning af Gud, der bliver evig i Himlene, naar den jordiske Hytte nedbrydes. Naar Kornet saaes i Jorden, udvikles under dets Oplösning den Spire, der levendegjøres, netop idet det synlige Korn döer; saaledes saaes der et sandseligt Legeme, men opstaaer et aandeligt; saaledes udvikles et himmelsk Legeme af det jordiske. "Det förste Menneske, siger Paulus, var af Jord, jordisk; det andet Menneske, Herren, er af Himmelen; og ligesom vi have baaret den Jordiskes Billede, skulle vi og bære den Himmelskes Billede." Naar vi tænke os ham, vor himmelske Herre, ham, Jesus

Christus, der er Indgangen til Sæde ved Faderens höire Haand, ham hvis forkrænkelige Legeme fuldkomment forklaredes til et uforkrænkeligt, da han forlod Jorden, og iförtes den Herlighed, af hvilken Disciplene saae et Glimt paa hiint Bjerg, men som deres jordiske Öine ikke kunde taale; da spørge vi ikke længer bange og ængstelige, om en saadan Forbindelse med Legemet ei skulde blive en Kilde til Forseelser og Lidelser; da forstaae vi, at de himmelske Legemers Herlighed er en anden, end de jordiskes.

Den opstandne Frelser er os ogsaa et Forbillede paa, at *vort Væsen bliver det samme*. Den egentlige Guddomsgnist i Mennesket skal ei alene ikke udslukkes, men heller ikke antændes i ganske andre Forbindelser, ligesom Kjød og Blod fremstaaer igjen i utallige andre, Mennesket aldeles uvedkommende Sammensætninger. Den opstandne Frelser er os et Forbillede paa — hvad ogsaa andre Steder i Skriften tydelingen lære os, — at vi vedblive at være de samme Personer, hvis Bevidsthed ikke er fordunklet, hvis Sindelags Væsen ikke er forandret. Vi see i Dagens Evangelium, hvorledes Jesus overskuer sit jordiske Liv, hvorledes han viser sine Disciple dets Overeensstemmelse med Skriftens Spaadomme, hvor klart det staaer for hans Blik, hvad han maatte gjøre og lide for at indgaae i sin Herlighed. Ligesom vi hos Jesus efter Opstandelsen finde den samme Bevidsthed, saa finde vi ogsaa det samme Sindelag, den samme Iver for at fremme det store Værk paa Jorden, hvortil han havde lagt den urokkelige Grundvold, men hvorpaa *de*

skulde bygge, med hvilke han derfor ogsaa i disse 40 Dage taledede om de Ting, der høre til Guds Rige, og som han derpaa bød at gaae ud i al Verden og forkynde Evangelium. Mon det ikke var det bekjendte ligesaa kjærlighedsfulde, som kraftrige, Ord, der fængslede de til Emaus vandrende Disciples Hjerte til ham förend de end kjendte ham, saa at de nödte ham meget til at blive hos dem. Mon det ikke var det forrige til alle gode Gavers Giver vendte Blik, der aabnede deres Öie, saa at de kjendte ham, i det han velsignede og bröd Brödet! Saa skal da Dödens Nat ei være for os en Forglemmelsens Nat; i Evighedens Morgenröde skulle Billederne af det Liv, som svandt, staae klare og tydelige for os. Der var vel mangan Erindring, vi gjerne, gjerne udslettede; men vi skulle ikke formaae det. Advarende Tanke! Hvilken Qval vil allerede ved denne Erindring beredes dem, der, efter Apostelens Udtryk, "korsfæste sig selv Guds Sön, og gjöre ham til Spot," istedetfor "at korsfæste Kjödet med dets Begjærighed." Men du som bevarede Troen, du, hvis Hjerte opflammedes af inderlig Kjærlighed, du, som aldrig glemte, at Verdens Lyst og Herlighed forgaaer, men at den, der gör Guds Villie, bliver til evig Tid, du skal med Glæde see tilbage paa, hvorledes Herrens Kraft fuldkommedes i din Skröbelighed, paa din Kamp med det Onde, paa din möisomme Fremgang i det Gode, og med fornyet Mod skal du ile frem, og stige höiere, og fuldföre mere Godt! Det Væsentielle i al vor Gjerning, Kjærnen i al vor Daad, Sindelaget, fölger med os: hvor stor en

Opmuntring til at arbejde paa, at intet Lavt, La-
stefuldt, Vanærende klæber ved os! Döden afvisker
vist nok ikke Pletterne, skjönt mange Mennesker
saa roligen overgive sig til deres Lyster, og dog
synes, at glæde sig ved Tanken om et Liv efter
dette, at man næsten skulde troe, de meente det.
Salig ene den, der stræber at bevare i sig det sam-
me Sindclag, der og var i Jesu Christo, vor Herrre!

Vi have allerede erindret, at det ikke er saa-
danne Oplysninger, som den menneskelige Nys-
gjerrighed vel kunde ønske, men der ei bidrage
til vor Fasthed i det Gode, ei behöves til at styr-
ke det Haab, der holder alle andre Forhaabninger
sammen, — hvilke Skriften giver os. Saaledes
tier den ganske til det Spörgsmaal: *hvor* gaae vi
hen, naar vi gaae herfra? *Herfra* — siger jeg;
thi paa Jorden dvæle vel Aanderne ikke, naar de
ere afklædte Stövet? Ogsaa dette mene Nogle;
det maatte da vel kun være en föie Tid; dette
kunne vi med Grund slutte af Skriftens Belæ-
relser. En föie Tid maatte vel den opstandne
Frelser leve paa Jorden, for at der ingen Tvivl
skulde være om hans Opstandelse, for at sætte
Mod i de Modlöse, der skulde fortsætte hans
Gjerning; men ligesom det nys hed ved Graven:
"han er ikke her; han er opstanden!" saa hed det
nu snart: "han er optagen fra Eder til Himme-
len!" I Faderens Huus ere mange Værelser; vi
see Glimtet af Lyset fra mangfoldige af dem; men
ogsaa kun Glimtet. Til Drömme ville vi ikke over-
lade os; men vi ville bygge vor faste Forhaabning

(2)

paa de Ord, der ei ere en Drømmendes, men hans, der er Sandheden selv: "Fader, jeg vil, at de, som du haver givet mig, skulle og være hos mig, hvor jeg er!" Høre vi kun til disse, skulle vi da forlange at vide Mere, end at vi skulle være, hvor Jesus er? Derfor omtaler Skriften ogsaa kun i billedlige Udtryk, saavel de Sletteres, som de Bedres Opholdssted — taler om "Afgrunden" og "Forvaringen", taler om "Abrahams Skjød" og "Paradiset" — indtil den Dag, der kaldes Herrens Dag, fremfor de mange Dage, der ogsaa kaldes med dette Navn, den Dag, da Gud høitideligen skal dømme Jordens Slægter ved den, han haver beskikket dertil, og gjort det beviisligt for Alle ved at opreise ham fra de Døde. Men det siger Skriften os tydeligt, at vi ei til hiin Dag skulle slumre og sove. Naar Jesus fremsætter den bekjendte Lignelse om den rige og fattige Mand, da taler han ikke om deres Tilstand først efter hiin Dag, da Jordens Grundvold er rystet, men om en Tilstand, i hvilken de befandt sig strax efter at det jordiske Døie var slukket i Dödsnatten; da vare de allerede paa forskjellige Steder, og der var et svælgende Dyb imellem dem; og naar den döende Frelser vender sig til den Korsfæstede, som havde bedet ham om, at tænke paa sig, naar han kom i sit Rige, da svarer han ham ei: Engang, i den fjerne Tid, men endnu idag, skal du være med mig i Paradiis! Det var saaledes, at Stephanus i sin piinlige Dödsstund saae Himlen aabnet for sig, hævede Blikket og Bønnen til ham, der er ved Faderens Høre, og sagde: "Herre Jesu, annam min

Aand!" Og det var ikke for at slumre i Gravens Skjöd, men for at være med Christus, at Paulus sagde, at det var bedre for ham at gaae herfra. O maatte ogsaa vi, medens Dagen endnu lyser, vandre i Herrens Samfund, da skulle vi ikke, naar Dagen hælder, og det stunder til Aften, forgjæves bede: "bliv hos os, Herre!" men ligesom det vorder dunklere for det bristende Öie, og Hjerteslaget bliver mattere i vort Bryst, skal Himmelen aabnes for Sjæleblikket og vi see Jesus at vinke os til sig fra sin himmelske Herlighed.

Vi vide vel, at der er et Liv og en Opstandelse for alle dem, som döe; men vi tale her nærmest om det Liv, der venter dem, hvis Tilværclse Skriften egentlig kun benævner *det evige Liv*; og vi spørge: Vide vi intet Nærmere om deres Tilstand? tier Skriften nu aldeles? giver den Opstandnes Historie os intet Vink? Hertil kunne vi ogsaa svare: Jo! *Hvor* finde vi den Opstandne? Finde vi ham atter, som en Gjenstand for sine Fjenders Had, Spot, Efterstræbelser? Nei, vi finde ham i sine Elskedes, i sine Udvalgtes Samfund; han er skjult for det vanhellige Öie, han er ophöiet over Ondskabens Forfølgelse, indtil han gaaer ind til den Herlighed, som han havde hos Faderen, för end Verdens Grundvold blev lagt. Tydelig nok taler Skriften om den Tid, da Klinten ei meer skal voxe tilsammen med Hveden, da de Gode ikke saaledes, som nu, skulle være udsatte for de Ondes Paavirkning og Indflydelse, men derimod de gode Aanders mange Tusinder skulle omringe den

(2*)

nye Himmelborger. Skjönt vi nu vel maae sande med Propheten, at intet Öie har seet, og intet Öre har hört, og der er ikke opkommet i noget Menneskes Hjerte hvad Gud har beredt dem, som elske ham: saa kuune vi dog mere end ahne, hvilken Salighed det maa være, at fritages for de Lidelser, som Menneskenes Ringeagt for Sandheden, Tilböielighed til Sydens Lyster, Modstand mod det Gode og Hang til det Onde berede os. Haave vi ikke allerede her fölt det, at jo ædlere vort eget Hjerte slaacr, og jo ædlere den Kreds er stemt, i hvilken vi indföres, desto mindre föle vi os fremmede deri? De Mennesker, hvis Aand er fyldt af en höiere Stræben, finde sig paa en forunderlig Maade snart hjemme hos hverandre, medens den Ædlere aldrig kan föle sig hjemme, hvor Alt indsluttes af de lavere Kredse, og de uædle Mennesker selv aldrig blive Venner indbyrdes, naar man ei vil vanhellige et Navn, der kun burde nævnes af rene Læber. Jo meer vi höre Christus til, jo mindre ville vi frygte for, at blive ukjendte paa den fremmede Kyst; — men dog — saa sukke vi maaskee — savnende hvad vi her forlode, hvad her var os kjærest! Nei, vist kun for en kort Tid! Jo nærmere vi her vare forenede i et christeligt Sind med vore Venner, desto nærmere forenes vi om Jesus Christus, vor Herre. Jo mindre vi ere bundne ved Rummets Skranker, desto lettere samles vi. Det vilde være fuldkommen imod den hellige Skrift, om vi meente, at Herrens Apostle ei kom til ham; men det vilde ei mindre stride mod den christelige Bevidsthed, hvis vi anto-

ge, at de ikke kjendte hverandre, Skulde da vel Tanken om en evig Adskillelse, der qvælede den ædleste Kjærligheds Spire netop i dens første Fremstræben, kunne bestaae med denne christelige Bevidshed?

Spørge vi om, hvori Evighedens *Syster* og Evighedens *Glæder* bestaae for de Salige, da leder ogsaa et Blik paa den opstandne Frelser os paa det Spor, vi skulle følge. Jo høiere Naturen vorder, desto mindre skilles den ædle Syssel fra den ædle Glæde; vi fatte dem derfor begge sammen under eet. Hvad var den Opstandnes Syssel? At tale om de Ting, der høre til Guds Rige, og indvie sine Disciple i dets Hemmeligheder. Og hvad er, hvis jeg maa bruge dette Udtryk, den Himmelfarnes Syssel, med Hensyn paa os, som böie Knæ i hans Navn? At skabe sig en stedse renere og helligere Menighed. Faa Öieblikke efter sin Opstandelse oplod Jesus Skrifterne for de Disciple, der vandrede til Emaus, og deres Hjerte brændte i dem. Han sagde til sine Apostle: "jeg er med Eder alle Dage" — og var han ikke med dem? Veiledtes de ikke selv i al Sandhed? og veilede de ei igjen Andre i Sandheden? Skulle vi nu vel mene, at, ligesom de gik Fuldendelsen imøde, saa ophørte dette? eller maae vi ikke meget mere troe, at netop deri bestod Fuldendelsen, saavidt dette Udtryk kan bruges om endelige Skabninger, at Alt blev hos dem en herligere Syssel, som en herligere Nydelse, ligesom de kom til at virke i en høiere Kreds; thi, indtil Sönnen overgiver Faderen Riget, skal jo det hele Menighedens Legeme, holdende sig

til sit Hoved, voxe en guddommelig Væxt. Ei ville vi da tvivle paa, at, naar vore grovere Sandser lægge sig til Fred, da skulle Herrens Underværker udfolde sig, ei allene som nu, i enkelte Lysglimt, men i deres fulde Herlighed. Ei ville vi da tvivle paa, at hvad vi nu kun see, som i et dunkelt Speil, skulle vi da see Ansigt til Ansigt; tvivle paa, at hvad vi nu kun see med Troens Öie, skal da staae klart for det anskuende Blik. Eller kunne vi tvivle paa, at, som Faderen arbeider, og Sönnen arbeider, saa skulle vi arbeide, arbeide paa at lede til Kundskab og danne til Viisdom, og indprente Retfærdighed og indgyde Kjærlighed, ligesom vi selv bestandigen skulle voxe deri? Er det nu det evige Liv at kjende Gud og den, som han udsendte, Jesus Christus: saa vide vi da ogsaa hvad der ligesom er Kjærnen i det himmelske Livs Salighed. Föle vi allerede her, hvilken Fryd det er, at virke under Herrens Velsignelse, skjönt vor Kraft tidt er langt under vor Villie, og desværre vor Villie tidt bunden af Træghedens, af Frygtens, af Lystens uværdige Baand, og vi paa alle Sider indskrænkes: skulle vi da ei, hvis vi ere troende, med glade Ahnelser see op til ham, vi nævne, vi ære, vi elske, som vor Herre, naar vi tör haabe, at han naadefuld vil kalde os gode og troe Tjenere, vil sige til os; "I vare troe over Lidet: jeg vil sætte Eder over Meget; gaaer ind til Eders Herres Glæde!"

Ja maatte vi kun vorde skikkede til at indkaldes til denne Glædes Nydelse! Derom ville vi bede paa denne Opstandelsens Fest; thi det er denne

Glæde, som Ingen kan tage fra os. Naar vi saa ofte føle, hvorledes Verden ei kan give den Fred, efter hvilken vi hige og længes, maatte vi da ligesaa ofte i vort Hjerte føle Forsmagen paa den Fred, som Jesus Christus giver! Da er det først vi kunne sige, at Döden har mistet sin Braad og Graven sin Seier; da er det først, at, efter hver Langfredags Qval, en Paaskemorgen kommer; da er det vi med Haab gaae denne Morgen imöde, og bede paa Veien:

”Herre! let os Valfartsgangen!

Seierssangen

hist lad tone

saligt ved din Faders Throne!”

A m e n!

Confirmationstaler

i Ribe Domkirke paa
første Søndag efter Paaske 1836

af

PETER NICOLAI FROST,

Doctor Philosophiæ, Stiftsprovst, Sognepræst til Domkirken
i Ribe og Ridder af Dannebrog.

Det er en saare mærkværdig Dag, elskte Chris-
ne! paa hvilken vi her ere forsamlede i Herrens
Huus, mærkværdig ei blot med Hensyn til den
Høitidelighed, som altid ledsager Confirmations-
handlingen; men og med Hensyn dertil, at vi i
dette Aar helligholde *Confirmationens Jubelfest*; thi
for et hundrede Aar siden, i Aaret 1736 den 13de
Januar udkom den vise Anordning, som første
Gang paabød Confirmationens almindelige Indførel-
se i vort Fædreneland. — Det er oftere hændet
os i vort Liv m. T.! at helligholde kirkelige Ju-
belfeste. Hvo erindrer ikke den almene Deelta-
gelse, som Kirkeforbedringens trehundredaarige Ju-
belfest vakte i alle Kredse? naar have talrigere
Forsamlinger indfundet sig i Herrens Huus? Og-
saa i dette Aar vil Mindet herom atter hos os
høitidelig fornøys. Confirmationens Indførelse i

vort Fædreneland kan Ingen nu mindes, og vi hel-
 ligholde i Dag dens første Jubelfest. Undrer Eder
 da ikke over Medchristne! at denne Forestilling
 har grebet mig, saa at jeg i denne Stund afviger
 fra min sædvanlige Skik, i min Indledningstale
 nærmest at henvende mig til de Unge. Jeg mener,
at et Tilbageblik paa Confirmationens Stiftelse,
og et Blik paa denne Handlings Velsignelse
for de Ældre vil her være paa det rette Sted.
 Oprindelsen til Confirmationen maa rimeligviis sø-
 ges i den første christelige Oltid, da Apostlerne
 ved Haandspaalæggelse meddeelte de döbte
 Christne de overordentlige Gaver, som kaldtes den
 Helligaands Gaver. Efter Apostlernes Död ophörte
 disse Undergaver; men man vedligeholdte den i
 sig selv uskyldige Skik ved Haandspaalæggelse at
 velsigne de döbte Christne, og saaledes blev Hand-
 lingen anset som en Bekræftelse af Daaben.
 Dog var det kun forbeholdt Menighedernes Til-
 synsmænd, eller som de siden kaldtes Biskopper, at
 foretage denne Handling. Ved de christelige
 Menigheders Forögelse overdroges dette ogsaa til
 andre Lærere. Efterhaanden forenede sig med
 denne Handling en stor Mængde af tomme og
 uværdige Ceremonier, og tilsidst blev Handlingen
 anset som et Sacrament, og sat ved Siden af
 Daaben og Nadveren. Som Sacrament burde den
 ikke betragtes, og dette ophævede ogsaa vor Kir-
 keforbedrings Stiftere. De paatænkte og at give
 Confirmationshandlingen en bedre Form og Indret-
 ning, omtrent som den, vi nu have; men Sagen
 kom ei til Virkelighed. Imidlertid var den bedre

Indretning dog ei ubekjendt i flere Ægne, selv paa den fjerne Æ mod Norden og Vesten, som staaer under Dannerkongens Regjering. I de Provindser, som nærmest tilgrændse vort Fædreneland, blev Confirmationen indført omtrent hundrede Aar, før den fik Tilværelse hos os. Vel gjorde den herlige Dannerkonge, som stiftede 240 Almueskoler, Forslag dertil; men Sagen blev, — som jeg næsten undseer mig ved at tilstaae — modarbejdet og standset af Geistligheden, der oftere, det være nu af Besindighed, af velmeent Omhu for Menighedernes Vel eller af andre Aarsager, har viist en besynderlig Forkjærlighed for og Fastholdenhed ved det Gamle. Saa var der og blandt dem Medlemmer, der søgte at modsæste sig Sjette Christians Beslutning; men hans faste Villie kunde Intet røkke, og for 96 Aar siden paa denne Dag, den 10de April, blev hans Søn, den første Kongesøn i de protestantiske Lande offentlig prøvet og confirmeret. Saa seirede da den gode Sag, og Gud være Tak! der gav den Seicr. Der behövedes en saadan Foranstaltning; thi i Sandhed! christelig Kundskab og Oplysning stod da paa et lavt Trin blandt de talrigeste Classer i vort Fædreneland. De Fleste af Almuen kunde i hine Dage neppe læse i Bog, og uden Færdighed deri er ikke at tænke paa at erhverve Kundskab, eller udvide sin Indsigt. Dette indsaac ogsaa den velmenende Konge, som indførte Confirmationen, og derfor udgav han trende Aar derefter en for hin Tid fortræffelig Anordning om Skolevæsenet. Var denne bleven efterfulgt, var den ikke Aaret efter standset i sine vel-

gjørende Følger af de daværende Stormænd' og Mægtige, saa vilde vort Fædreland have straalet høit blandt de oplyste Laude i vor Verdensdeel. Men hvorledes, ville I spørge, fordredes der da ingen Kundskab af unge Mennesker i hine Dage, sørgede man ikke for deres Underviisning? Jo, Religionens Lærere maatte idelig, saa bød Loven, fra Prædikestolen forklare Luthers Catechismus. De maatte sidnefter saa ofte gjentage dens Ord for de Unge, at disse bevaredes i deres Hukommelse. De Unge maatte, förend der stededes dem Adgang til den hellige Nadvere, fremsige en vis Troesbekjendelse eller en udenadlært Skriftebön, der handtede om Gjenstande, eller indeholdt Tilstaaelser, som kun for dem vare lidet passende. Endnu i mange Aar efter Confirmationens Indförelse stod det maadeligt til med Almueskoleunderviisningen og Almueoplysning. Der torde maaskee endnu i vore Dage leve ældre Religionslærere, som have modtaget Börn til Confirmationsforberedelse, der med Vanskelighed kunde læse i Bog, og hvis Christendoms Kundskab blot bestod i en tankelös Fremsigelse af de vigtigste Stykker i Catechismus og dens Forklaring. Priset vare Dannerkongen Frederik den Sjette, der med utrættelig Iver og Varme har antaget sig Skolevæsenets Tarv og Trang! Confirmationen er umiddelbar knyttet til Skolen. Uden fornödne Forkundskaber hos de Unge er Religionslærernes forberedende Underviisning næsten forgjæves. Maatte og alle vide at skjönne paa Regjeringens vise Foranstaltninger! Det er sandt, det hændes os ikke nu at modtage

Börn til Forberedelse, der ei selv ved egen Læsning have gjort sig bekjendt med de befalede Religionsböger; men det hændes os ofte, at modtage Börn, der kun have lidet Begreb om det Læste, der mangle Lys og Klarhed, og kunne ikke med egne Ord gjøre rede for deres Tro og deres Haab. Og hvorfra hidrører dette? For det meste derfra, at de have viist Forsømmelighed i at besøge Skolerne. De bedste, de mest oplyste Börn ere i de fleste Tilfælde ogsaa de, der med vedvarende Flid have bivaanet Skoleunderviisningen. Naar jeg derfor skal skildre Confirmationens Nytte og Velsignelse i vort Samfund, saa kan jeg ei tilbageholde den venlige Formaning: Forældre og Foresatte! holder Eders Börn til stadig Skolegang.

Det var, sagde jeg i Begyndelsen af min Tale, fornemmelig de Ældre, jeg i disse Öieblikke har for Öie, og jeg behöver ikke mange Ord til at skildre Confirmationens velgjörende Fölger. En særegen Höitidelighed har denne Handling stedse havt, og har endnu; thi det er vitterligt nok, at de, der ellers sjeldnere sees i Herrens Huus, pleie paa saadanne Dage at indfinde sig. Hvad er det nu, som drager dem herhen? Vi have, sige de, Börn, Beslægtede blandt disse Unge, ja, det gjelder om Nogle, men de allerfleste blandt Eder ere ikke knyttede til dem ved Naturens Baand. Hvad er det da, som drager Eder herhen? Det er, ssa troer jeg med Vished at kunne antage, det er Mindet om Eders egen Daabspagts Fornyelse. Der ere flere blandt Eder, for hvilke en lang Række af Aar ere hennrundne, siden denne Pagt fornyedes;

men eengang var det dog. I stode ogsaa i Herrens Huus med bevæget Hjerte, I gave ogsaa Gud og Frelseren Eders Troskabsløfte, I rakte ogsaa Ordets Tjeneres Eders Haand. Det have været her, det have været andensteds. I kunne dog ikke glemme denne Dag. Og hvorledes ere I nu tilmode, naar I kaste Tanken tilbage paa de henfarne Dage? hvor have I tilbagelagt de svundne Aar? I det rolige Fædrenshjem eller i fremmede Kredse? og hvor opholde I Eder nu? Maaskee langt fjernede fra den Plet Jord, hvor Eders barnlige Læbe første Gang smilede, hvor I først stammede Fader- og Modernavn. Hvad er hændet Eder i disse Aar? De gode og de onde Dage have vandret tilhobe. Hvilke vare de fleste? O! visselig, hvis I ere Sandheden troe, de gode. Have I og hjertelig takket Gud, hvis Miskundhed var hver Morgen ny over Eder? Have I gjort en værdig Brug af hans Gaver? Og naar de tunge Dage kom, forstode I da at böie Eder under hans Haand? Glemte I ikke, at ogsaa disse skulle tjene Eder tilgode, naar I elske Gud? Men naar I nu i Dag stille dette levende for Öie, skulle I da ikke med from og andagtsfuld Fölelse gjentage de Ord, den unge Læbe alt tidlig fremførte: *jeg troer paa Gud Fader, Himlens og Jordens almægtige Skaber.*

Men I lovede jo ogsaa, at I vilde forsage Uguddelighed og de verdslige Lyster, og leve tugtig, retfærdig og gudelig i denne Verden. I lovede, at I vilde være bestandige i Pagten. I lovede, at I vilde have Gud for Öie og Gud i Hjertet, og at I vilde træde i Jesu Christi Fodspor. See, de

hvide Haar bedække alt mangan Isse, see, den friske Livskraft bevæger sig endnu hos Mange; men Ingen er der, der tør sige: jeg har holdt alt, hvad jeg lovede paa min Confirmationsdag. Nei, det veed jeg vel, det föler jeg, men jeg angrer det, jeg vil vende om til min Gud, og da vil min Gud og være mig naadig og barmhjertig; thi saa lærte jeg i min Barndom, og det er min Tröst og mit Haab: *jeg troer paa Jesum Christum, Guds Sön vor Herre*, som forlöste mig ikke med Guld eller Sölv, men med sit hellige dyrebare Blod, for at jeg skal være hans Egen, og i hans Rige leve under ham, og tjene ham evindelig i Hellighed og Retfærdighed. — Men jeg behöver Mod og Kraft til at fuldende det Gode, som er begyndt hos mig. De gjelde endnu, de gamle Ord: Aanden er villig, men Kjödets er skröbeligt. Jeg har endnu mangan Kamp at stride. Hvor skal jeg finde Bistand? hvo vil komme min Svaghed tilhjelp? Jeg gjentager de Ord, jeg lærte i min tidlige Ungdom: *jeg troer paa Guds hellige Aand*, som har kaldt mig ved Evangelium, som oplyser mig med sine Gaver, og styrker mig i den sande Tro. Ja, saa er min Overbeviisning, den gjentager jeg for mig selv i Dag og derfor möder jeg her i denne festlige Stund. Det vil jeg stille for mit Öie, det vil jeg lægge paa mit Hjerte, og saa haaber jeg til Gud, at jeg med reent og helligt Sind, med fromme Beslutninger og med fornyet Mod og Kraft til at vise mig Tro i min Gjærning skal forlade min Guds Hus. Men skeer dette, har Confirmationen da ikke en velsignet Nytte for de Ældre? —

Hos Nogle blandt Eder knytter sig vel og hertil den Forestilling: jeg har yngre Børn, som stunde til at skulle confirmeres. Jeg fører dem ved min Haand i Herrens Helligdom. Jeg lader dem være Vidne til Handlingen. Jeg gjør dem ved min Hjemkomst opmærksomme paa dem, som gave gode og fornuftige Svar, der tilfredsstillede Forældre, Lærere og Menigheden, paa dem, hos hvilke det var kjendeligt, at de unge Hjerter vare dybt bevæget, Forsættet velmeent og oprigtigt. Jeg erindrer dem ogsaa om dem, der mindre tilfredsstillede os, og hos hvilke ingen varm og inderlig Følelse syntes at afpræge sig. Og jeg siger til mit Barn: glæd Du ogsaa mig og din Moder paa din Confirmationsdag, lign de Bedre, lign de Bedste, vær opmærksom og flittig, vær et lydigt og sædeligt Barn, bevar Herrens Ord i dit Hjerte, at Du ei skal synde mod din Gud. Men tale saaledes Forældre, der have yngre Børn, hvilken mild Bevægelse maa da ei søge hen til deres Hjerte, som ere Forældre til disse Unge, der her i Dag fremstaae, som ere deres Frænder og Velgjørere? Hvad er i Dag skeet i Husene? Mon ei mangen from Bøn er opsendt til Himlens Gud? Mon ei mangt et kjærligt Önske har lydt over disse Børn? Og nu, da de staae her, hviler ikke Fader- og Moderöiet blidt paa dem? De skulle höre de Unge selv tale, höre dem bekjende deres Tro. De skulle höre de Navne nævnede, hvortil saa mange kjære Erindringer knytte sig, de skulle höre dem aflægge deres hellige Troskabslöfte. Og naar de vende tilbage til faderlige og moderli-

ge Hjem, o! de ville trykke dem med Glæde til deres Bryst, de ville takke Gud, der lod dem opleve denne Dag, de ville sige med bevæget Følelse: Barn! hold nu og, hvad Du har lovet i Dag, vær tro til Enden, da vil Gud og stedse være med Dig, da vil Du glæde dine Forældre, da vil Du trøste os i vor sidste Stund, da vil Du eengang skue os igjen, o! da skal vort Hjerte glædes, og Ingen skal tage vor Glæde fra os.

Hvorledes kunne de troe paa den, som de ikke kjende? sagde Apostelen fordum. Det følte ogsaa den fromtsindede Konge, som indførte Confirmationen i vort Fædreland. Derfor bød han, at de unge Christne skulle forud aflægge Regnskab for deres Tro, for deres Christendoms Kundskab, og aflægge det offentlig. Menigheden skal vide, at vi ikke optage de Vankundige, de Forsømmelige i vort modnere Samfund. Ordets Lærer skal forundes Leilighed til at vise, at han, efter den Formue, Gud giver, har med Iver og Redelighed bestræbt sig for at opfylde Een af sit Kalds helligste Pligter.

See, dette Regnskab er det nu, I skulle aflægge. Gjører da dette med Glæde og Frimodighed. — Styrk Du dem, o milde Gud! til at aflægge den gode Bekjendelse for saa mange Vidner! Vær Du hos og med dem! Velsign Du denne Handling til vor christelige Opbyggelse.

Efter Overhøringen.

Confirmationen er en Velsignelse for de Æl-

dre, den er det visselig ogsaa, og det i höi Grad, for de *Yngre*. — Oplær den Unge om sin Vei, sagde Oldtidens vise Konge, og dette er det jo, som nu skeer. Intet Barn, endog det fattigste, savner Leilighed til at kunne erholde Kundskab om Gud og hans hellige Villie, Leilighed til at oplyses om sin Saligheds Sag. Men nei, saa var det ikke fordum, og derfor prise vi den vise Foranstaltning, som anordnede Confirmationen. Nogle besidde alt i den unge Alder et sjeldent Forraad af Kundskaber. Jeg mener, at dette ogsaa gjelder om Enkelte blandt disse Unge. Glæde I Eder ikke derover? I Kjære! er det ikke oplivende for Eders unge Hjerter, at I have aflagt en god Bekjendelse for disse Vidner? Takke I ogsaa Gud for denne Naade? er det rundet Eder ihu, hvad I, under forandrede Forhold, kunde have været? Andre staae vistnok mere tilbage. Men I vide jo alle, at I ofte ere blevne paamindede om at bygge videre paa den lagte Grundvold, at voxe fremdeles i vor Herres Jesu Christi Kundskab, i al aandelig Indsigt og Forstand. Men som I ofte ere blevne opmuntrede til at voxe i Kundskab, saa ere I ligesaa ofte blevne paamindede om, at Kundskab gavner Intet uden Gjerning. Det er ikke en död Bogstavtro, der er forkyndet for Eder, ikke en blind Hængen ved Ord, ikke en tom udenadlært Bekjendelse, der er fordret af Eder. Nei, der gives ingen Lærdom i Christendommen, som er bleven udviklet for Eder, uden at det jo ogsaa er viist, og viist med al den Varme og Inderlighed, som

(3)

er i mit Hjerte, hvorledes den kan gjøres frugtbar og anvendelig for Eder. Og derfor skulle I ei blot aflægge Regnskab for Eders christelige Kundskab, men I skulle ogsaa love, at I ville være bestandige i den hellige Pagt, som I fornye i Dag.

Saaledes, som I nu her fremstaae, saa have I ingensinde fremtraadt i Herrens Tempel. Saa Manges Blik har ei forhen været rettet paa Eder. Saa mange forenede Bønner ere ei forhen opsendte for Eder. I træde nu ud af den egentlige Börnekreds. I skulle begynde at handle friere og selvstændigere. En ny Bane aabner sig for Eder. Man vorder mere opmærksom paa Eder. Man haaber, at I med Ære ville betræde Veien, haaber, at I engang med Ære ville afløse os, naar vi skulle forlade Jorden. Men er dette ikke en høi, en oplivende Tanke, føle I ogsaa dens Storhed og Værd? Saadanne Løfter, som I nu skulle give, har man ei forhen fordret af Eder. Ville I nu ei blot give dem, men ogsaa holde dem? I Dag ville I svare Ja med redebon Hu; men dette Ja gjelder for hele Livet. I Dag skue I frimodig Forældre og Venner; ak! skal den Tid ingensinde komme, da I skamfulde maae nedslaae Öiet? I Dag ville I med Glæde række mig Eders Haand, ak! ville I herefter med samme Glæde kunne række mig Haanden? Eller skal jeg med Veemod höre onde Tidender om nogle blandt Eder? O, det forbyde den barmhjertige Gud i Naade! — Truer Faren, lyder Fristelsens lokkende Stemme, o min Sön, min Datter! samtyk ikke. Tænk paa din Confirmationsdag! Dens Minde har styrket mangan

Christen i Farens Stund. Den Tanke: jeg lovede Gud at være bestandig i min Daabspagt indtil min sidste salige Ende, har for Mange været Fromhedens og Uskyldighedens venlige Skytsengel. O! det være den og for Eder! — Ja dette, Medchristne! det er Confirmationens store Velsignelse for den yngre Slægt.

See Börn! vi bede alle for Eder. Fromme Bevægelser røre sig i mange Hjerter, røre sig især i Fader- og Moderbrystet; for Eders Skyld er det, at vi gribes af dybe Følelser. Herre vor Gud! Hör Du vor inderlige Bønner for disse dine Börn, velsign Du dem Alle med din bedste Velsignelse!

Slutningstale.

Confirmationen er en Velsignelse for Ældre og Yngre, den er det og for *Ordets Lærere*. — Det kan vistnok med Sandhed antages, at Confirmationens Indførelse har været et virksomt Middel til at vække større Iver og Nidkjerhed i Ordets Tjeneres Embedsførelse. Der udfordres et ikke ganske almindeligt Forraad af Kundskaber til at gjøre Alt i de anordnede Lærebøger lyst og klart for unge Mennesker, som kun lidet ere vante til Tænkning, og fremfor alt Dygtighed til at gjøre det anvendeligt og frugtbart for Livet. Confirmationen har ogsaa virket velgjørende til at knytte Baandet fastere imellem Menighed og Lærere. Man maa nødvendig træde i nærmere Forhold til

(3*)

de kjærlige Forældre, hvis Børn Man har veiledet. Og jo længere Man vedbliver at virke i en Menighed, jo flere de unge Mennesker ere, man har dannet, som efterhaanden træde i huuslige og borgerlige Forhold, desto fastere synes Baandet ogsaa at maatte knyttes. Det er ogsaa vist, at Ordets Lærer har en særegen Forkjærlighed for de unge Mennesker, som han har confirmeret, og ledsager dem stedse paa deres Veie med varm og inderlig Deeltagelse, og det er vel ligesaa vist, at de Confirmerede sjelden pleie at glemme deres Ungdoms Lærere. See, denue Tanke trænger sig i nærværende Stund mægtigen frem for min Sjæl; thi det er den tiende Confirmationshandling jeg i Dag udfører i dette Herrens Huus. Ti Aar ere henrundne, siden jeg beskikkedes til Ordets Lærer for denne Menighed. Længe har denne Tanke grebet mig, og hvor kunde jeg i disse Öieblikke tilbageholde det Spørgsmaal: hvad har du udrettet for din Menighed i denne Række af Aar? Ak! ei Alt, hvad jeg ønskede. Maatte jeg kun have virket, hvad jeg kunde og burde virke! Det er sædvanlig 50 til 60 Gange aarlig, at jeg forkynder Ordet fra hiint hellige Sted. Flere hundrede Prædikener har jeg altsaa holdt i dette Herrens Tempel, og desforuden mange Taler for Alteret ved Forberedelsen til den hellige Nadvere, og ved Ægtevielser. Har jeg ogsaa vidst at finde Vei til Hjertet? Har Guds Ords Forkyndelse baaret Frugt til Velsignelse? Hvo kan, hvo tør sige dette? Nei, det veed kun ene den Alvidende, der skuer i Løndom.

Ordets Lærer kan kun plante og vande; Herren er det, som giver Væxt.

Mange agtværdige Mænd og Qvinder, mange kjærlige Ægtefæller og Forældre savner mit Öie i Dag i denne Forsamling, som vare her tilstede, da jeg første Gang fremtraadte for Eder. Ogsaa mange elskelige unge Mennesker, haabefulde Söner og Dötre, ere i disse henröndne Aar bortkaldte fra os. Jeg har ofte staaet med Veemod ved mangan Grav, og ofte sagt mig selv: en trofast Ven, vort Haab, vor Glæde, nedlagde her sin Vandringsstav. Hengivne ære vi dit Raad, o Herre! men Du seer vor Graad.

Ei veed jeg, o Du den Almægtige! der byder over Alt, ei veed jeg, hvor længe din Faderhaand vil vedligeholde det Baand, der knytter mig, som Ordets Lærer, til denne Menighed. Det vedvare, saalænge Du vil, det löses, naar Du vil; men saalænge dette Hjerte endnu banker i mit [Bryst, saalænge denne Tunge kan tale, aldrig vil jeg ophöre at bede: forbarm Dig, o Fader i Himlen! forbarm Dig over dem, Du betroede mig, de Ældre og Yngre, ophold dem i din Sandhed og Frygt, velsign dem alle for Tid og Evighed!

Og nu vende vi atter Tanken mod disse Kjære, som i Dag have fornyet Daabens hellige Pagt, og opsende for dem vore hjertelige Bönner. Velsign Du, kjærlige Fader i Himlen! velsign Du miskundelig den hellige Handling, vi i Dag have fuldfört. Sörg Du med Faderomhu og Faderömhed for disse dine Börn, som have tilsvoret Dig evig Troskab og evig Lydighed! Lad den Sæd, som er udsaaet

i deres Hjerte, spire frem og modnes, og bære velsignet Frugt! Lad dem voxe i din Kundskab, lad dem adlyde din Röst, lad dem vorde rige paa Retfærdighedens Frugter, som skee ved Jesum Christum, Dig til Ære og Lov!.

Led Du dem alle ved din beskjærmende Haand paa Livets slibrige Bane! Vel have de, i denne höitidelige Stund lovet med Haand og Mund, at de ville være Dig og din Sön troe indtil Enden; men Du, alvidende Gud! læste i deres Hjerter, da dette Löfte udtaltes fra Læben. Du, kun Du alene veed, hvorledes de ville holde den hellige Pagt, de have indgaaet med Dig; o milde Fader! skulde nogen af dem falde og blive trolöse mod Dig, lad dem da ikke falde evindeligt, lad dem itide reise sig, og vende igjen tilbage til Pligt og Ret!

Du alseende Gud! Du veed og alene, hvad der skal beskikkes over dem i de kommende Dage. Tilsender Du de gode Dage, lad dem föle det i Ydmyghed, at de have Alt af Dig, lad dem takke Dig inderlig for dine milde Gaver, lad dem bruge dem vel! Er det din naadige Villie, at Nöd og Modgang skal hvile tungt paa dem, o! lad dem da föle til deres Tröst, at Du er de Svage en Stötte, de Faderlöse en Fader, og at Du veed at vende Alt til det Gode for dem, som elske Dig.

Trofaste Gud! vi bede for dem og for os Alle. Hellige Du dem, hellige Du os Alle i din Sandhed! dit Ord er Sandhed. Det före dem, og före os Alle, paa Fromhedens og Retfærdighedens Vei til evig Salighed! A m e n!

Prædiken paa 2den Pintsedag

holden i Ribe Domkirke 1836

af

ALBERT LETH,
residerende Capellan ved Domkirken i Ribe
og Sognepræst i Seem.

Text: *Apost. Gjern. 10, 42—48.*

Jeg vil bede Faderen, at han skal give Eder en anden Talsmand, at han skal blive hos Eder evindeligt: den Sandheds Aand, hvilken Verden ikke kan annamme, thi den seer ham ikke, kjender ham ei heller; men I kjende ham, thi han bliver hos Eder og skal være i Eder — jeg vil ikke forlade Eder faderløse. Saaledes löd een af Herrens sidste Forjættelser, og denne Forjættelse opfyldtes herlig paa hiin Pintsemorgen, da Apostlene, fulde af den Helligaand, traadte frem og taledes med Flammetunger om den Korsfæstede, men igjen Opstandue, som er en Kouge evindeligt, og paa hvis Herredömme der ikke skal være Ende; taledes derom med en saa indtrængende Kraft, at der paa samme Dag vandtes tre Tusinde Sjæle. Den samme Fest, som minder os om Opfyldelsen af Herrens Forjættelse til Disciplene, er da tillige en Mindefest for Christi Kirkes Stiftelse, og ligesom Festens første

Dag i Særdeleshed paaminder os om, hvorledes Kirken grundlagdes hos det Folk, som var Forjættelsernes Arving, saaledes minder dens anden Dag os om, hvorledes den samme Kirke aabnedes for Hedningernes Mangfoldighed, efterdi Gud ikke anseer Personer, men vil, at alle Mennesker skulle frelses og komme til Sandheds Erkjendelse. — Denne Kirke, som har den Forjættelse, at den er grundfæstet paa en Klippe, og at al Helvedes Magt ikke skal faae Overhaand imod den, denne Kirke hviler paa Ordet. Det var Apostlenes Flammecord, som fordem bevægede *dem* til at omvende sig til Herren, der kort tilforn havde krævet hans Blod over sig og over deres Børn; det var, som vi læse Dagens Text, medens Petrus taledes Ordet, at der Helligaand kom over alle dem, som hørte Ordet, saa at de bleve döbte i Herrens Navn; det var ogsaa sidenefter Ordet, som med Sandhedens Kraft og Forjættelsens Tröst trængte ind i Menneskenes Hjerter og opbyggede under al Modstand, under alle Hindringer, den Kirke, som seierlig hævede sig over Afgudshusenes Ruiner. Og endnu skal ingen anden Magt beskytte Christi Kirke: det verdslige Sværd skal ikke drages til dens Tjeneste; men Aandens Sværd, som er Guds Ord, skal værne om den, skal afvæbne dens Fjender og udvide dens Grændser. Dersom vi da spørge om, hvorledes Christi Kirke skal udbredes og befæstes, da falder dette Spørgsmaal sammen med et andet: hvorledes skal Guds Ord forkyndes? Og dette ville vi paa Kirkens Stiftelsesfest overveie, idet vi ville besvare det Spørgsmaal:

Hvad skal der prædikes i Christi Kirke?

Dersom vi ville besvare dette Spørgsmaal; dersom vi ville vide, hvad der skal være Hovedsummen af den Tale, som føres i Christi Kirke: da kunne vi vel ikke gjøre bedre, end adspørge dem, hvilke Herren selv beskikkede til sine Vidner, og høre, hvad de berette os om den Prædiken, han havde givet dem at forkynde. En saadan Beretning have vi i de Ord, hvilke Peder talde i hiin gudfrygtige Hovedsmands Huus, til hvem han paa en underfuld Maade var hendsendt, at han skulde vinde ham for Guds Rige.

Efterat have for den forsamlede Mængde kortelig fremstillet sin Herres Vandring og Skjebne paa Jorden: hvorledes Gud salvede ham med den Helligaand og Kraft; hvorledes han drog omkring og gjorde vel; hvorledes Jøderne sloge ham ihjel og hængte ham paa Korsets Træ, men Gud opreiste ham paa den tredie Dag og lod ham aabenbares for dem, der vare de forud beskikkede Vidner: saa tilføier Apostelen de Ord, som vi nylig have oplæst: Og han bød os at prædike for Folket og at vidne, at han er den af Gud beskikkede Levendes og Dødes Dommer. Ligesom nu dette var det Første, hvortil Herren forpligtede Apostlene, saa hviler endnu den Forpligtelse paa dem, der ere Apostlenes Efterfølgere i Ordets Tjeneste, at de skulle prædike for Alle om Retfærdighed og den tilkommende Dom; at de skulle vende Menneskenes Sind og Tanke fra det Nærværende, i hvilket de ofte nedsænke sig, til det Tilkommende, som herefter skal aabenbares; at de alvorlig skul-

le advare om, at Gud har sat en Dag, paa hvilken han vil dömmе Jorderige med Retfærdighed, ved en Mand, som han har udseet dertil, og gjort det kundbart for Alle, idet han opreiste ham fra de Døde.

Naar Apostelen Paulus siger, at Loven er bleven vor Tugtemester til Christum, da gjælde disse Ord ikke blot hine Tider og Mennesker; men de gjælde endnu, og det er ganske umuligt, at føre Menneskene til Christum og saaledes arbeide paa deres Frelse, dersom vi ikke ville forkynde dem Guds Lov, at den med sin stærke og alvorlige Röst maa gjøre dem bekymrede for deres Sjæle og bringe dem til at søge Frelsen. Og derfor sige vi, at *Lovens Ord* er det Første, som skal prædikes i Christi Kirke. Men Lovens Röst er ofte ilde hørt. Det er nemlig sælsomt beskaffent med mange Mennesker i de nærværende Dage. De høre ikke til en tidligere Tids Spottere, som vilde sønderrive ethvert Baand mellem Himmelen og Jorden, som foragtede Alt, hvad de ikke kunde see med deres Øine og vœie i deres Hænder, og som frækt haanede vor Tro og vort Haab. Nei, de ville gjerne give begge Dele Rum hos sig; men de ville kun ikke deraf lade sig forstyrre i det nærværende Livs Nydelse. De ville leve for deres Lyster; de ville tømme den søde, berusende Kalk indtil den sidste Draabe; de ville tjene Verden og dens Begjeringer, tjene Gjerrighed og Forfængelighed; og naar det da Alt er forbi; naar Verden vender dem Ryggen, eller naar de endelig selv ere blevne mætte og kjede af det forfængelige Væsen: da skal Gud være deres Tröst; da ville de ligesom lægge det

trætte Hoved til Hvile paa hans Forjættelser og tilsidst indslumre med det Haab, at deres Öine atter skulle oplades der, hvor Herrens Herlighed lyser. Saadanne Mennesker ere villige Tilhörerere, naar vi forkynde dem Guds Ords Tröst. Naar vi tale om den himmelske Fader, hvis Öie vaager, og hvis Haand oplades med Velsignelse, da höre de gjerne, og de synes at mene, at Guds Forsyn maa og skal hjælpe dem, om de end selv gjøre Alt, forat dragge Ulykke og Fordærvelse over deres Hoveder. Naar vi tale om Hjemmet heroventil, som vinker den Trætte, naar Vandringen er tilende, da lytte de gjerne til denne Tale, og det synes, som om de indbilde sig, at der hisset kun findes Lysets, Fredens og Glædens evige Boliger, der aabne sig for Enhver uden Forskjel. Kort, naar vi ville tale, for at tröste og styrke; naar vi ville bringe Glæde og Haab fra Gud: da ere de lutter Ören. Men dersom vi fremkomme med Guds strenge Fordringer; dersom vi tiltale dem med det Ord, der er hvassere end noget tveegget Sværd og trænger ind, indtil det adskiller Ledemod og Marv og dömmet over Tanker og Sind: da gaaer det dem, som hiin Landshövding (Ap. Gj. 24.), som, da Paulus begyndte at tale til ham om Retfærdighed og Afholdenhed og den tilkommende Dom, viste ham fra sig med de Ord: gaa bort, indtil jeg faaer bedre Leilighed. Men, om det end er saa, at dette Ord ikke höres af Alle med Velbehag, vi skulle dog vedblive at forkynde det; thi sandelig — siger Herren — indtil Himmelen og Jorden forgaae, skal end ikke den mindste Bogstav eller een Töddel for-

gaac af Loven. Derfor, hvo som löser cet af disse mindste Bud og lærer Menneskene saaledes, han skal kaldes den Mindste i Himmeriges Rige. Og derfor tör vi ikke tie! men vi skulle tale. Vi skulle adsprede den falske Glands, hvormed Verdens Herlighed vil blænde og bedaare Menneskene. Vi skulle sige til den, som binder sit Hjærte til denne Verdens Gods: Menneske! det hjælper Dig alt sammen ikke paa det Sidste; Du kan ikke tinge med Döden, naar den kommer; Du kan ikke kjöbe Dig fri fra Dommen, ei heller bestikke den Dommer, for hvis Aasyn Du skal fremtræde. Vi skulle sige til den, som elsker Kjödets Lyst og Öine- nens Lyst og Livets Hoffærdighed: Menneske! Verden forgaaer med sin Lyst, og, dersom det er der- til, Du fæster Din Kjærlighed, da har Du slet In- tet tilbage, naar det Nærværende svinder, da har Du nydt Dit Gode. Vi skulle tale til Verdens Her- rer og til alle dem, som ere ypperlige paa Jorden; vi skulle foreholde dem, at der er en Herre i Himlen, hos hvem der ikke er Persons Anseelse, og at der venter dem en Time, da de skulle stedes for den samme Dom, for hvilken ogsaa deres rin- geste Tjenere skulle fremstilles. Vi skulle tale til dem, som ere ringe og foragtede; vi skulle sige: om end Eders Veie gaae ubemærkede gjennem Verden, der er dog cet Öie, som randsager og kjender dem grant; om end Eders Idrætter ere upaaagtede af Menneskene, der er dog Een, som agter paa dem, som optegner dem alle i sin Bog og skal före dem frem paa den Dag, da alt det Skjulte kommer for Lyset. Vi skulle tale derom

til den, som er i sin Alders Blomster. Vel tör vi, opmuntrende, sige med hiin Viismand (Præd. 11 og 12.): Glæd Dig, Du Unge! og lad Dig være vel tilmode i Din Ungdoms Dage; men vi maae med den Samme, advarende, tilföie: Viid, at for Alt skal Gud kalde Dig til Dom! Derfor tænk paa din Skaber i Din Ungdom, förend de onde Dage komme! Frygt Gud og hold hans Bud! det bör hvert Menneske gjöre; thi Gud skal före hver Gjerning for Dommen, med alt det, som er skjult, enten det er godt eller ondt. Og vi skulle tale derom med den Bedagede, med den, hvem Alt paaminder om, at de nærværende Ting snart ere tilende; vi skulle give ham at betænke, om han og, naar Timen er der, rolig tör lægge sit Hoved til Hvile, forvisset om, at han frimodig kan oplöfte det for Dommeren og faae sin Deel anviist blandt dem, som findes troe og blive henviiste til deres Herres Glæde. — Saaledes har der været prædiket, og saaledes skal der fremdeles prædikes i Christi Kirke om den Lov, som Alle skulle lyde, og om den Dom, som venter Levende og Döde. Og der skal prædikes desto alvorligere, jo mere slap og letsindig Tiden er; jo mere det bliver sædvanligt at rose, hvad der ikke bör roses, at undskylde, hvad der ikke fortjener Undskyldning, og at bedrage sig selv og Andre med et falsk Haab, som om enhver Vei kunde före til Himmerige. Stærk og advarende skal Lovens og Dommens Röst udgaae i Verden og sige til alle Mennesker: Farer ikke vild! Gud lader sig ei spotte; som et Menneske saacr, saa skal han og höste. Den, som saacr i Kjödet, skal

höste Fordærvelse af Kjödet; men den, som saaer i Aanden, skal höste det evige Liv af Aanden. Ære, Hæder og Fred skal være over hver den, som gjør det Gode; men Trængsel og Angest skal være over hvert Menneskes Sjæl, som gjør det Ondt. Derom skal der tales, og vee os, dersom vi tie! thi det gjælder endnu Enhver, som Herren kaldte til Ordets Tjeneste, hvad han fordum taledes til Propheten (Ezech. 3.): Menneskesön! jeg har sat Dig til en Vogter over Israels Huus: Du skal höre Ordet af min Mund og advare dem i mit Navn; men advarer Du dem ikke — da vil jeg kræve deres Blod af Din Haand.

Men, om der end skal prædiket höit og lydeligt om Guds Lov og om Retfærdighed og Dom, saa er denne Röst dog ingenlunde den eneste, ja ikke engang den vigtigste, der skal höres i Christi Kirke; thi — som det hedder i Dagens Evangelium — Gud sendte sin Sön, ikke for at dömmet Verden; men forat Verden skulde blive salig ved ham, Derfor siger Apostelen i vor Text: Denne give alle Propheter Vidnesbyrd, at hver den, som troer paa ham, skal faae Syndernes Forladelse ved hans Navn. Dette var det store Budskab, som Apostlene fremfor Alt skulde forkynde; dette var det himmelske Lys, som skulde oprinde for dem, der sad i Dödens Skyggers Mörke; dette var det Fredens Evangelium, som skulle tröste alle ængstede Samvittigheder og læge alle saarede Hjærter. Og derfor sige vi, at *Evangeliet* eller Frelsens Ord er det Andet, som skal prædiket i Christi Kirke. Eller trænge vi maaskee ikke længere til at höre

denne Prædiken? See Dig omkring i Verden, min Tilhører! og agt paa, om der vel endnu fattes paa Synd, som forstyrrer og besmitter Menneskenes Liv; kan Du tælle de Daarligheder, Synder og Misgjerninger, som daglig aabenbare sig paa Jorden, saa at Alle see derpaa? kan Du beregne dem, som intet menneskeligt Öie seer, fordi Nat og Mörke skjule dem? Vend dit Blik fra Verden, besku Dig selv og agt, om der vel fattes paa Synd, som forstyrrer og besmitter Dit eget Liv; kan Du tælle Dine Overtrædelser? kan Du tælle Dine Forsømmelser? kan Du veie den Bröde, som hviler paa Dig? Men dersom Verden allerede for Dit Öie aabenbarer sig besmittet og fordærvet, hvorledes troer Du da, at den aabenbarer sig for den Alvidendes Öie? og dersom Du ikke kan retfærdiggjøre Dig selv for Din egen Dom, hvorledes tænker Du da at vorde retfærdiggjort for den Helliges Dom? Men er det saa, hvor skulde vi da hen, dersom Gud intet andet Ord havde givet os end Lovens og Dommens? Loven udretter, ifølge sin Natur, kun dette: Den forelægger os Guds Bud, og, naar den har forelagt os dem, da siger den: gjør det, saa skal Du leve! men den siger ogsaa: forbandet hver den, som ikke holder alle disse Bud, at gjøre derefter! Dersom et Menneske fremtager den hellige Lov og prøver sig selv derefter, da vidner den for ham om hans Overtrædelser; den siger ham, at han er hjemfalden til Dommen; men den siger intet Mere, og den kan intet Mere sige. Derfor kan den kun vække og forfærde, men ikke tröste og

hjælpe; den kan nedslaae, men ikke opreise; den kan vise Mennesket hans syndige Nöd, men ikke vise ham nogen Befrielse; og dersom vi ikke havde noget andet Ord fra Gud, end Lovens, da blev der Intet tilbage for Syndere, uden det, at fortvivle. Lovet være derfor Gud! at han har talt til os ved Sönnen og talet saadanne Ord, som kunne tröste, oplive og styrke det syndige Menneske og give ham Lyst og Mod til at söge Omvendelse og Frelse, i det de sige ham, at Gud ikke vil Synderens Död, men at han skal omvende sig og leve, og vidne om *Ham*, som tog vore Skröbeligheder paa sig og bar vore Smærter, som blev saaret for vore Overtrædelser og knuset for vore Misgjerninger, paa hvem Straffen blev lagt, at vi skulde have Fred, og ved hvis Saar vi have faaet Lægedom. See, derom skal der i Christi Kirke ideligen prædikes; ikke, som om Lovens Röst derover skulde forstumme — ingenlunde! ikke een Töddel af den skal forgaae; dens Torden skal rulle forfærdende hen over Synderes Hoved og opskrække dem af deres Rolighed; den skal vedblive at vidne om Synd og at true med Dom; men ved den truende Lovs Side skal Evangeliet tröstende fremstaae, og med sin milde Röst vise de Faldne til *Ham*, hvem alle Propheter give Vidnesbyrd, at hver den, som troer paa ham, skal ved hans Navn faae Syndernes Forladelse.

Derfor, hvor streng end Loven er, og hvor haardeilig den end truer, saa skal dens Röst dog aldrig höres til Fortabelse, men til Frelse; den skal ikke bringe Syndere til Fortvivlelse, men vække dem af deres Slummer. Og naar den da har vakt; naar

den har overbeviist Menneskene om Synd; naar den har talt til dem om Retfærdighed og Dom og lært dem at blive bekymrede for deres Sjæle: da skal Evangeliet aabne Tröstens evige Kilde og tale om *Ham*, som har forsonet Synden og borttaget For dømmelsen. Evangeliet skal samle Menneskene om Christi Kors, som har den Indskrift: Gud elskede Verden og hengav sin eenbaarne Søn, paa det hver den, som troer paa ham, ikke skal fortabes, men have et evigt Liv. Og naar Synderen skjælver; naar han mener, han er fortabt; naar Haabet svinder bort af hans Sjæl; naar Jorden Intet har, hvormed den kan tröste ham; naar han vender sit Öie mod Himlen, og det forekommer ham, som om den er tillukket, som om han ikke seer een Straale af Naade og Forbarmelse heroventil, men seer kun et uendeligt Mörke, en unævnelig Rædsel: da skal Evangeliet træde til og sige: Du skal ikke fortabes! thi at dette jo ikke skulde skee med Dig, derfor nedsteg ham, som var i Guds Skikkelse, fra sin lyse Bolig; derfor vandrede han i Tjenerskikkelse paa Jorden, ombyttede sin Herlighed med Tornekronen, sin Faders Huus med Golgatha; derfor böiede han sit Hoved i Dödens Smærte, men sönderbröd dernæst dens Braad, overvandt dens Mörke og Rædsel, sidder nu, som en Fyrste og Frelser, ved Faderens höire Haand og har fuldkommen Magt til at gjöre alle dem salige, som komme til Gud formedelst ham; og derfor lyde endnu stedse hans Ord ud i Verden: Kommer hid til mig, alle I, som arbeide og ere besværede! jeg vil vederqvæge

(4)

Eder. Og naar et Meuneske hörer og kommer; naar Herren taler til hans Hjærte og siger: Frygt ikke, thi jeg gjenlöste Dig; jeg kaldte Dig ved Navn; Du er Min! da oprinder der et ganske nyt Liv i ham, og dette Liv er Kjærlighed. Og da tier Loven, efterdi dens Röst da er overflödig. Det ligger nemlig i Kjærlighedens Natur, at de, som ret elske hinanden, blive som Eet og have kun een Villie. Naar derfor et Menneske er rodfæstet og grundfæstet i Guds Kjærlighed, da ophæver Kjærligheden den Strid, som ellers er i Menneskets Indre, i det den forener ham med Gud saaledes, at Guds Villie bliver hans Villie, saaat han af denne Villie drives til Alt, hvad der er sandt, reent, helligt, elskeligt og prise- ligt. Og derfor siger Apostelen: for Saadanne er Lov- ven ikke. Men naar et Menneske saaledes er gjenfödt i Kjærlighed, da driver den fuldkomne Kjærlighed Frygten ud; da oprinder den rette, fulde Glæde og spreder sine friske Blomster ud over hans Liv; da svæver det lyse Haab over alle hans Veie og frem- træder tilsidst i sin skjönreste Skikkelse der, hvor alle jordiske Forhaabninger endes.

Thi vi haabe ikke paa Christum alene for dette Liv; men vi sige: *Han* lever, og vi skulle leve! thi *Han* er Opstandelsen og Livet, og hver den, som troer paa *Han*, om han eud döer, skal dog leve. Derfor kunne vi endnu tilföie, at det *evige Livs* Ord skal prædikes i Christi Kirke. Til Glæde og til Tröst for Alle skal der tales om det lyse Haab; som smiler til os fra hiin Side, om det Fredens Hjem, hvor enhver Glæde fuldkommes, enhver Strid endes, enhver Taare aftörres, enhver

Klage tier. Vi skulle tale derom til den, som er glad og lykkelig i Verden; vi skulle sige ham, at enhver god Gave kommer ned fra Lysenes Fader, som allerede her giver sin Miskundhed Vidnesbyrd, men som hisset har beredt dem, der elske ham, en Herlighed, som intet Öie har seet, intet Öre hört, som ei heller er oprunden i noget Menneskes Hjærte. Vi skulle sige, at det ikke skal ængste ham, at han engang skal forlade alt det, der her forlyster ham, at ogsaa hans Vei tilsidst endes i en Grav; thi Livets rette Lyst og sande Glæde gjemmes ikke i Graven, men oprinder paa hiin Side endnu fuldere og skjønnere. Og vi skulle tale derom til den, som strider, til den Ulykkelige, som sukker og er besværet: der kommer jo vel, du Lidende! endnu den Dag her paa Jorden, da du atter skal være glad; men om den end udebliver, nu, saa er der dog en Befrielse; der er en Hvile beredt Guds Folk. Strid derfor den gode Strid, fuldkom Löbet, bevar Troen, grib det evige Liv, til hvilket ogsaa Du er kaldet, og lad saa den nærværende Tid bringe, hvad den skal; dens Lidelse er dog Intet at regne mod den Herlighed, som skal aabenbares. Med Livets Ord skulle vi nærme os Dödsleiet, styrke dem, som stride den sidste Strid og sige: seer op og oplöfter Eders Hoveder; thi Eders Forlösning stunder til! Med Livets Ord skulle vi fremtræde blandt Gravene og sige til dem, som vandre sørgende iblandt dem: hvem lede I efter? lede I efter dem, som I elske, men savne? see, de ere her ikke; Herren har forsamlet dem. Men han skal atter komme, og han

skal tage ogsaa Eder med og samle Eder med de Forudgangne der, hvor hans Herlighed lyser; thi — siger han — jeg vil, at de, som Faderen har givet mig, skulle være der, hvor jeg er, og see min Herlighed; og atter siger han: I min Faders Huus ere mange Værelser, og jeg gaaer bort at berede Eder Sted; og naar jeg er gaaet bort og faaer beredt Eder Sted, kommer jeg igjen og vil tage Eder til mig, at, hvor jeg er, skulle ogsaa I være.

A m e n.
